

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ และ รองศาสตราจารย์ ดร.จินดา ขลิบทอง สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและติดตามการทำวิทยานิพนธ์นี้อย่างใกล้ชิดเสมอมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของอาจารย์ที่ปรึกษาทั้ง 2 ท่านเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เขียวหวาน สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ คำปรึกษา ตลอดจนการตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. ชูวัฒน์ วุฒิเมธี ที่ได้กรุณาให้เกียรติร่วมเป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ตลอดจนการให้คำแนะนำ ปรับปรุงรูปแบบการนำเสนอวิทยานิพนธ์ให้ถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์

ผู้วิจัยได้รับความร่วมมืออย่างยิ่งจากผู้นำ และผู้ปกครองท้องที่ ตลอดจนราษฎรในพื้นที่โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร ที่ได้ให้ข้อมูลในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้จนสำเร็จเรียบร้อยและครบถ้วนสมบูรณ์ ขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชที่ได้สนับสนุนเงินทุนวิจัย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้รับการสนับสนุนกำลังใจจากคณาจารย์ประจำสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ทุก ๆ ท่าน ที่ทุ่มเทขวัญและกำลังใจทั้งหมดให้ ซึ่งผู้วิจัยถือว่ามีค่าเป็นอย่างยิ่ง

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้ผู้ที่สนใจศึกษา และทำงานพัฒนาที่เกี่ยวข้องทุกท่าน

ปราโมทย์ ยอดแก้ว

พฤษภาคม 2545

ชื่อวิทยานิพนธ์ การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน
จังหวัดมุกดาหาร

ผู้วิจัย นายปราโมทย์ ขอดแก้ว ปริญญา เกษตรศาสตร์มหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร) อาจารย์ที่ปรึกษา

(1) รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2) รองศาสตราจารย์ ดร.จินดา ขลิบทอง ปีการศึกษา 2544

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร (2) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร (3) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

ประชากรที่ศึกษาคือ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดมุกดาหาร โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการใช้สูตร Yamane ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 310 คน แล้วทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย โดยการจับสลาก จากนั้นเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรม SPSS for Window อธิบายลักษณะข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และหาความสัมพันธ์ของตัวแปร โดยการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุแบบปกติ

ผลการวิจัยพบว่า (1) มีเกษตรกรเพศชายและเพศหญิงใกล้เคียงกัน อายุประมาณ 47 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีตำแหน่งทางสังคมโดยเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ อาศัยอยู่ในท้องถิ่นมาประมาณ 35 ปี มีแรงงานที่ทำการเกษตรประมาณ 3 คน มีรายได้ประมาณ 35,600 บาท/ปี รายจ่ายประมาณ 27,600 บาท/ปี ส่วนใหญ่มีหนี้สิน มีขนาดการถือครองที่ดินประมาณ 22 ไร่ (2) ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรเกือบทั้งหมด มีส่วนร่วมในการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน โดยมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยที่สุด เกษตรกรส่วนน้อยมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม โดยมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยที่สุดเช่นกัน และมีเกษตรกรเพียงส่วนน้อยมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (3) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฯ ในเชิงบวก ได้แก่ อายุ ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่างๆ การได้รับการสนับสนุนภายใต้โครงการฯ รายจ่าย และขนาดการถือครองที่ดิน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฯ ในเชิงลบ ได้แก่ ระดับความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตรและตำแหน่งทางสังคม

คำสำคัญ การพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน การฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

Thesis title: FARMERS' PARTICIPATION IN THE REVITALIZATION OF
DETERIORATED ENVIRONMENT PROJECT IN LAND REFORM
AREAS, MUKDAHAN PROVINCE

Researcher: Mr. Pramote Yodkaew; **Degree:** Master of Agriculture (Agricultural Extension); **Thesis advisors:** (1) Dr. Benjamas Yooprasert, Associate Professor; (2) Dr. Jinda Klibtong, Associate Professor; **Academic year:** 2001

ABSTRACT

The objectives of this research were to study: (1) the socio-economic conditions of farmers, (2) the level of participation of farmers in the environmental regeneration project in land reform areas, and (3) the factors affecting the participation of farmers in the environmental regeneration project in land reform areas.

The sample group used in the study consisted of 310 farmers who had joined the environmental regeneration project in land reform areas, Mukdahan Province. The farmers were selected through multi-stage random sampling. Data were collected through interview questionnaires and analyzed using the SPSS for Windows computer program. The character of the data was explained using percentage, mean, minimum and maximum values, and standard deviation. The relationships of variables were sought through the use of multiple regression analysis.

It was found that there was a similar number of male and female farmers, their average age was 47 and the majority had completed primary education. They were of varied social position and had lived locally for the past 35 years. There were on average three farm workers per household. The average income of the farmers was 35,600 baht per year, with average expenditure of 27,600 baht per year. The majority had debts and their average landholding was 22 rai. Most of them get knowledge and experience from Hokajaikao and gain knowledge in the topics of resources and environmental management at a high level.

Almost all the farmers were participating in the development of integrated farming, with participation being of the lowest level. A minority of farmers were participating in environmental regeneration, with participation again being at the lowest level. In addition, a minority of farmers were participating in structural development planning, with participation being at a medium level. Thus, overall, only a minority of farmers were participating in the environmental regeneration project in land reform areas, with participation being at a low to medium level.

The factors which were positively related to level of participation of farmers in the environmental regeneration project in land reform areas were age, level of knowledge gained from various sources, level of knowledge gained from course content, the receiving of support under the project, expenses,; and size of landholding. The factors which were negatively related were level of knowledge gained from course content and social position.

Keywords: Integrated agricultural development, Revitalization of deteriorated environment, Basic constructive planing, Land reform, Mukdahan Province

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	2
ประเด็นปัญหาการวิจัย.....	2
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	3
สมมติฐานการวิจัย.....	5
ขอบเขตการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	8
โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ด้วยการพัฒนา การเกษตรแบบผสมผสาน (ระยะที่ 1).....	8
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม.....	15
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	25
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	28
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	28
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	31
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	32
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	32
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	34
ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลและสภาพทางสังคมของเกษตรกร.....	34
การเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของเกษตรกร ภายใต้โครงการฟื้นฟู สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน.....	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ข้อมูลสภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร.....	40
การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน.....	45
การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ภายใต้โครงการฟื้นฟู สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน.....	47
การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน.....	49
การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ในเขตปฏิรูปที่ดิน.....	54
ความสัมพันธ์ของปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางเศรษฐกิจ กับระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่ เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ในด้านการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน การฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน.....	55
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	67
สรุปการวิจัย.....	67
การอภิปรายผล.....	71
ข้อเสนอแนะ.....	73
บรรณานุกรม.....	75
ภาคผนวก.....	79
ก ประเด็นการวิจัย.....	80
ข แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย.....	82
ประวัติผู้วิจัย.....	98

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1 จำนวนครัวเรือนของเกษตรกร.....	29
ตารางที่ 4.1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล และสภาพทางสังคมของเกษตรกร.....	35
ตารางที่ 4.2 สภาพทางสังคมของเกษตรกร.....	36
ตารางที่ 4.3 การเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ	39
ตารางที่ 4.4 การเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ จำแนกตามเนื้อหาหลักสูตร.....	39
ตารางที่ 4.5 สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร.....	41
ตารางที่ 4.6 รายได้ในรอบปี พ.ศ. 2543 ของเกษตรกร.....	42
ตารางที่ 4.7 รายจ่ายในรอบปี พ.ศ. 2543 ของเกษตรกร.....	43
ตารางที่ 4.8 ภาวะหนี้สินของเกษตรกร.....	45
ตารางที่ 4.9 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน.....	46
ตารางที่ 4.10 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม.....	48
ตารางที่ 4.11 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน.....	52
ตารางที่ 4.12 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ในเขตปฏิรูปที่ดิน.....	55
ตารางที่ 4.13 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์.....	55
ตารางที่ 4.14 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดที่ใช้ในการวิเคราะห์โดยแสดง ในรูปเมตริกสัมพัทธ์.....	58
ตารางที่ 4.15 การวิเคราะห์ถดถอยการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ด้านการพัฒนาการเกษตร แบบผสมผสาน.....	59
ตารางที่ 4.16 การวิเคราะห์ถดถอยการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ด้านการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม.....	61
ตารางที่ 4.17 การวิเคราะห์ถดถอยการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ด้านการวางแผนพัฒนา โครงสร้างพื้นฐาน.....	63
ตารางที่ 4.18 การวิเคราะห์ถดถอยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร.....	65

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้าน การเกษตร โดยอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก และเป็นการทำการเกษตรเพื่อบริโภคในครอบครัว ต่อมาเมื่อ ประชากรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทำให้ความต้องการอาหารเพื่อการบริโภคภายในประเทศมากขึ้นตาม ไปด้วย การผลิตทางการเกษตรในปัจจุบันจึงเป็นการผลิตเพื่อหารายได้และกำไร กล่าวคือการทำ การเกษตรเป็นการผลิตพืชตามกระแสที่คาดคะเนว่าพืชชนิดนั้นปลูกแล้วจะได้ผลตอบแทนมาก จึงคิดเพียงแต่ว่าจะหาซื้อปัจจัยการผลิต ได้แก่ พันธุ์ ปุ๋ย ยา ที่จะใช้ในการผลิตได้ที่ไหน จากใคร จะใช้เครื่องมือชนิดใด ทั้งในกระบวนการผลิตจนกระทั่งเก็บเกี่ยว เมื่อได้ผลผลิตแล้วจะขายให้ใคร ได้ราคาเท่าไร และจะได้กำไรเท่าไร โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าสิ่งแวดล้อมและสภาพที่ดินของตน บางรายผลิตพืชเชิงเดี่ยว (Mono-Crop-Culture) ชนิดเดียวมาแต่ดั้งเดิม โดยไม่สนใจพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร หรือคิดที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตเป็นการเกษตรแผนใหม่ หรือพัฒนาสภาพการใช้ประโยชน์ในที่ดินให้เหมาะสมกับสภาพที่ดินของตนเอง ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติตามมา

ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะดิน ที่เกิดจากการที่เกษตรกร เปลี่ยนแปลงแบบแผนการผลิตแต่พอกินพอใช้มาเป็นการผลิตจำนวนมาก และใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาจัดการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตจำนวนมากขึ้นกว่าเดิม จึงทำให้ความปรารถนาในการใช้ที่ดินและความอุดมสมบูรณ์ของดินลดน้อยลง ทำให้มีการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่าสงวนหวงห้ามเพื่อขยายพื้นที่ทำการเกษตร โดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ การตัดไม้ทำลายป่าก็ เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ดินมีการชะล้างพังทลายของน้ำได้ดินสูง เกิดความแห้งแล้งแน่นทึบและเสื่อมคุณภาพ บางแห่งมีการชะล้างพังทลายสูง โดยเฉพาะในพื้นที่ลาดชัน บางแห่งมีการเผาทำลาย วัชพืชที่ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติ ทำให้สิ่งมีชีวิตเล็ก ๆ ในดินที่ทำหน้าที่ในการย่อยสลายอินทรีย์วัตถุ ต่างๆ ตายไปด้วย เมื่อในดินขาดแร่ธาตุอาหารหมุนเวียนตามธรรมชาติ เกษตรกรจึงต้องหันมาใช้ ปุ๋ยเคมี จำนวนมากขึ้น ทำให้ต้นทุนในการผลิตเพิ่มสูงขึ้นด้วย

จากปัญหาดังกล่าวมาข้างต้น ทำให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้ตระหนักถึงความสำคัญของการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม จึงได้จัดทำโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดินขึ้น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางด้านการพัฒนาการเกษตร การฟื้นฟูพื้นที่แนวกันชน และการอนุรักษ์ดินและน้ำ

โครงการดังกล่าวเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงานโครงการ กิจกรรมการผลิต และการติดตามประเมินผล จึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อจะได้ทราบว่าเกษตรกรในพื้นที่โครงการศึกษาวิจัยมีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างไร มีส่วนร่วมด้านการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน ด้านการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และด้านการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมากน้อยเพียงใด มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร
- 2.2 เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร
- 2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร

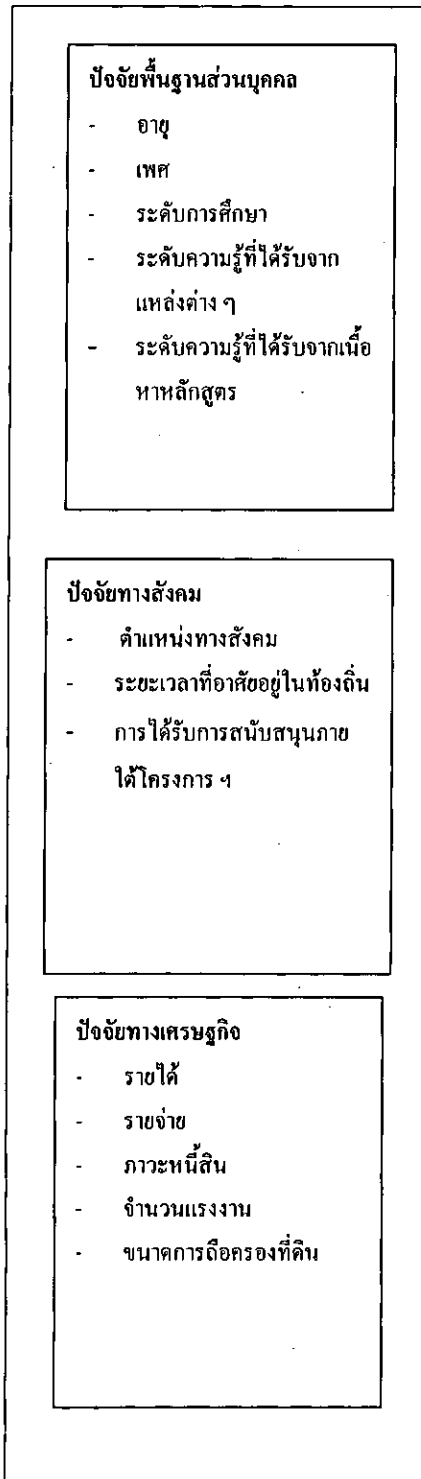
3. ประเด็นปัญหาการวิจัย

- 3.1 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน เป็นอย่างไรบ้าง
- 3.2 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน มีมากน้อยเพียงใด
- 3.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน มีอะไรบ้าง

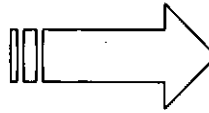
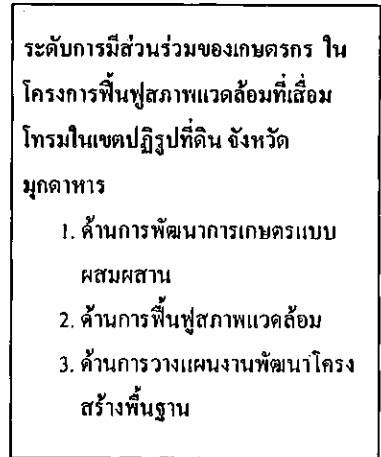
4. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับ โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ด้วยการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน (ระยะที่ 1) และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิด (conceptual framework) ในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิด (conceptual framework) ในการวิจัย

5. สมมติฐานการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ตั้งสมมติฐานไว้ ดังนี้คือ

ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ด้านการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน การฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และการวางแผนงานพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

6. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้จะทำการวิจัยการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร โดยจะศึกษาเกี่ยวกับเกษตรกรในพื้นที่โครงการ ในเขตปฏิรูปที่ดินอำเภอคงหลวง 4 ตำบล 33 หมู่บ้าน ศึกษาเฉพาะเจาะจงเกษตรกรรายย่อยที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ และทำการเกษตรแบบผสมผสาน ภายใต้โครงการเป็นหลัก

7. นิยามศัพท์เฉพาะ

7.1 เกษตรกร หมายถึง “เกษตรกรที่มีที่ดินทำกินในเขตปฏิรูปที่ดินป่าดงภูพาน อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร ที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ด้วยการเกษตรผสมผสาน”

7.2 การมีส่วนร่วมในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน หมายถึง “การที่เกษตรกร เข้ามาร่วมประชุม วางแผน และดำเนินกิจกรรมทางด้านการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน การฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และการวางแผนงานพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน”

7.3 เขตปฏิรูปที่ดิน หมายถึง “เขตที่ดินที่พระราชกฤษฎีกากำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรกรม”

7.4 การพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน หมายถึง “การส่งเสริมให้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เป็นการปลูกพืชหลาย ๆ ชนิดเพื่อลดความเสี่ยง”

7.5 การฟื้นฟูสภาพแวดล้อม หมายถึง “การพัฒนา การปรับปรุง การฟื้นฟูและ การบูรณะทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพที่ดีขึ้น และสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด”

7.6 การวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน หมายถึง “การประชุม การเสนอแผน การสำรวจความเหมาะสม การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร เช่น ถนน ทางลำเลียง ในแปลงเกษตรกรรม แหล่งน้ำตามธรรมชาติ อ่างเก็บน้ำ ฝาย ระบบชลประทาน ขุดสระเก็บน้ำ สาธารณะ ขุดสระเก็บน้ำในแปลงเกษตรกรรม ฯลฯ”

7.7 ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่าง ๆ หมายถึง “เกษตรกรได้รับความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้ การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การเยี่ยมชมของเจ้าหน้าที่ รายการวิทยุโทรทัศน์ รายการวิทยุกระจายเสียง หอกระจายข่าว และสื่อสิ่งพิมพ์”

7.8 ระดับความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตร หมายถึง “เกษตรกรได้รับความรู้จากเนื้อหาหลักสูตรการฝึกอบรมและการศึกษาดูงาน ดังนี้ การฝึกอบรม การพัฒนารูปแบบการผลิต การเกษตรผสมผสาน การขยายพันธุ์ไม้ผล การเพาะเห็ด การบริหารจัดการกลุ่ม การบริหารจัดการทุนและธุรกิจชุมชน และการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชน การศึกษาดูงาน การเกษตรผสมผสาน การแปรรูปผลผลิต กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มทอผ้า กลุ่มสตรี กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า และกลุ่มจักสาน”

7.9 การได้รับการสนับสนุน หมายถึง “เกษตรกรได้รับการสนับสนุน ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ดังนี้ การขุดสระเก็บน้ำขนาด 1,260 ลบ.ม. การขยายสระเดิม ถนนทางลำเลียง กิ่งพันธุ์ไม้ผล สินเชื้อดอกเบ็ญต่า งบประมาณสำหรับการจัดการ ความรู้ทางวิชาการ การฝึกอบรม และการศึกษาดูงาน”

8. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

8.1 ผลการศึกษาวิจัยทำให้ทราบถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน

8.2 ผลการศึกษาวิจัยใช้เป็นแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน

8.3 ผลการศึกษาวิจัยทำให้ทราบปัญหาเพื่อนำไปดำเนินการแก้ไขการปฏิบัติงานในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน

8.4 การศึกษาวิจัยทำให้ได้ข้อมูลเป็นแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนให้
เกษตรกรมีอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืนตลอดปี

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน มีวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ด้วยการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน (ระยะที่ 1)
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม
3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ด้วยการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน (ระยะที่ 1)

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน เป็นผลสืบเนื่องมาจากการได้รับความช่วยเหลือด้านวิชาการจากรัฐบาลญี่ปุ่นผ่านองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศ ของประเทศญี่ปุ่น JICA (Japan International Cooperate Agency) ร่วมกันศึกษาความเหมาะสมในการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน ในเขตปฏิรูปที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน 4 จังหวัด คือ ขอนแก่น มหาสารคาม มุกดาหาร และสกลนคร ผลจากการศึกษา พบว่าเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ยังมีฐานะความเป็นอยู่ยากจน ไม่ได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเพียงพอ พื้นที่โดยทั่วไปขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่ออุปโภค-บริโภค และทำการเกษตรแบบอาศัยน้ำฝน สมรรถภาพของดินมีคุณภาพต่ำขาดความอุดมสมบูรณ์ ขาดการดูแลปรับปรุงอย่างถูกวิธี การใช้ประโยชน์จากที่ดินไม่เหมาะสม มีการกัดเซาะและมีการพังทลายของผิวดินสูง ทำให้ผลผลิตที่ได้จากการเกษตรต่ำ ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อม รายได้ส่วนใหญ่กว่า 60 % มาจากนอกภาคการเกษตร นอกจากนี้พื้นที่บางแห่งยังอยู่ติดกับเขตป่าไม้ถาวร ป่าอนุรักษ์ และอุทยานแห่งชาติ บางส่วนต้องอาศัยทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยผิดกฎหมาย จึงมีโอกาสจะถูกบุกรุกทำลายได้ง่าย หากเกษตรกรยังมีคุณภาพชีวิตที่ยากจนอยู่เหมือนเดิม

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) จึงได้จัดทำโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ด้วยการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน (ระยะที่ 1) ขึ้น เพื่อเร่งรัดพัฒนาการเกษตรควบคู่ไปกับการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม พื้นฟูสมรรถภาพของดิน และแหล่งน้ำในเขตปฏิรูปที่ดินให้มีศักยภาพในการผลิตสูงขึ้น โดยการส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตรแบบผสมผสานควบคู่ไปกับการปลูกไม้ผลและไม้โตเร็วในพื้นที่ทั่วไป และตามแนวเขตกันชน (Buffer Zone) กับพื้นที่ป่าอนุรักษ์ หรือเขตอุทยานแห่งชาติ เพื่อช่วยให้เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมีสภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถสร้างรายได้ให้เพียงพอสำหรับใช้จ่ายในครัวเรือน ลดการบุกรุกทำลายป่า ลดการฟุ้งฟิงป่า และยังเป็นการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมและระบบนิเวศให้กลับคืนมาอีกทางหนึ่งด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1.2.1 เพื่อเพิ่มรายได้ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตามแนวทางการทำการเกษตรแบบผสมผสานและเกษตรยั่งยืน

1.2.1 เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมตามแนวป่ากันชนระหว่าง พื้นที่อนุรักษ์และเขตปฏิรูปที่ดิน

1.2.3 เพื่อสร้างโอกาสในการจ้างงานให้เกษตรกรในพื้นที่ และเพิ่มความสามารถในการรองรับแรงงานที่ถูกละทิ้งและอพยพกลับไปทำงานด้านการเกษตรกรรมเช่นเดิม

1.3 แนวคิดและหลักการของโครงการ

การดำเนินงานโครงการ ได้ประยุกต์แนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจแบบพอเพียง และทฤษฎีใหม่ในการดำเนินงานโครงการ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยราชการและองค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนองค์กรชาวบ้านเพื่อให้องค์กรชุมชนได้เรียนรู้ไปพร้อมกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่โครงการ ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงานโครงการ กิจกรรมการผลิต และการติดตามประเมินผล

นอกจากการเสริมสร้างและสนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชุมชนในพื้นที่ให้มีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการดำเนินการโครงการแล้ว ยังสนับสนุนให้องค์กรเหล่านี้ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่เกษตรกรในเขตดำเนินงานโครงการด้วย

1.3.1 เงื่อนไขการเข้าร่วมโครงการ

- 1) เป็นเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินในพื้นที่โครงการ
- 2) ต้องการพัฒนารูปแบบการผลิตไปสู่ระบบเกษตรแบบผสมผสาน
- 3) ต้องการฝึกอบรมตามที่โครงการกำหนด
- 4) เป็นคนขยัน อดทน
- 5) มีสภาพพื้นที่เหมาะสม

1.3.2 แนวทางการพัฒนา

1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อสนับสนุนการผลิตและการตลาด จำเป็นต้องปรับปรุงและก่อสร้างให้มีปริมาณเพียงพอและมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ถนนสายหลัก ถนนสายซอย และทางลำเลียงผลผลิตในแปลงเกษตรกรรม

ในพื้นที่โครงการจังหวัดมุกดาหารส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เขตรน้ำฝน (Rainfed Area) การขุดสระน้ำในแปลงเกษตรกรรมขนาด 1,260 ลบ.ม. และ 6,000 ลบ.ม. ตลอดจนการก่อสร้างสระน้ำขนาดความจุ 100,000 ลบ.ม. เพื่อใช้เป็น Master Pond จะทำให้เกษตรกรมีน้ำใช้เพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง

ตารางที่ 2.1 แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่โครงการจังหวัดมุกดาหาร

กิจกรรม โครงสร้างพื้นฐาน	ปริมาณงาน
1.ก่อสร้างถนนในแปลงเกษตรกรรม	
- ถนนสายหลัก	10 กม.
- ถนนสายซอย	20 กม.
- ทางลำเลียง	54 กม.
2.ขุดสระน้ำประจำไร่นา	
- ขนาด 1,260 ลบ.ม.	2,194 สระ
- ขนาด 6,000 ลบ.ม.	327 สระ
3.ขุดสระน้ำสาธารณะ ขนาด 100,000 ลบ.ม.	4 แห่ง
4.ก่อสร้างสถานีสูบน้ำ พร้อมระบบชลประทาน	1 แห่ง

2) การพัฒนาการเกษตร ปัญหาหลักของเกษตรกรในพื้นที่โครงการส่วนใหญ่ขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูกหรือปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว (Mono-Crop-Culture) เป็นการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งเป็นแนวทางเดียวที่เกษตรกรยอมรับว่าจะทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีมาตรฐานการดำรงชีพที่ดีขึ้น การพัฒนารูปแบบการผลิตจะต้องคำนึงถึงสภาพพื้นที่ แรงงาน สิ่งแวดล้อม และตลาด การดำเนินกิจกรรมในระดับไร่นา ทั้งในพื้นที่ที่มีการชลประทานและพื้นที่เกษตรน้ำฝน มีรูปแบบดังนี้

(1) สภาพพื้นที่ลุ่ม ส่วนใหญ่เกษตรกรใช้ทำนา การเพิ่มผลผลิตข้าวทำได้โดยการปรับปรุง บำรุงดิน การใช้ปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมี การปลูกพืชหมุนเวียน โดยเฉพาะพืชตระกูลถั่วหลังการเก็บเกี่ยว การพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ที่ติดกับลำห้วย การขุดสระเก็บน้ำขนาด 6,000 ลบ.ม. เพื่อสำรองน้ำไว้ใช้ในกรณีฝนทิ้งช่วง การใช้พันธุ์ข้าวที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่

(2) สภาพพื้นที่ดอน เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกพืชไร่ติดต่อกันเป็นเวลานาน ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ จำเป็นต้องมีการปรับปรุง บำรุงดิน โดยการใช้ปุ๋ยพืชสด และการปลูกพืชหมุนเวียน การใช้พันธุ์พืชไร่ที่ดี เหมาะสมกับพื้นที่จะช่วยเพิ่มผลผลิตได้มากขึ้น

กลยุทธ์ในการพัฒนาการเกษตร

1) บริการส่งเสริมการเกษตร

(1) ให้คำปรึกษา อบรมฯเกี่ยวกับการเพาะปลูก และการปรับเปลี่ยนการเพาะปลูกจากพืชเชิงเดี่ยวสู่ระบบการเกษตรแบบยั่งยืน เช่น เกษตรผสมผสาน วนเกษตร

(2) จัดทางเลือก หรือรูปแบบการผลิตให้เกษตรกร โดยให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรและตลาด

(3) ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการวางแผน และหาปัจจัยการผลิต การทำบัญชีฟาร์ม

(4) สนับสนุนให้มีการเยี่ยมชมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จ

(5) สนับสนุนปัจจัยการผลิตอื่น ๆ นอกเหนือจากโครงสร้างพื้นฐาน เช่น สินเชื้อดอกเบี๊ยดำ

2) บริการและสนับสนุนการดำเนินการหลังการเก็บเกี่ยว เมื่อมีการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก และเกษตรกรได้รับการสนับสนุนในด้านการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาคือ การจัดการกับผลผลิต โดยการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเครือข่ายที่ได้รับสนับสนุนจากโครงการเพื่อจัดการกับผลผลิต ตั้งแต่กระบวนการผลิต รวบรวม คัดเลือก บรรจุหีบ

ห่อ หรือการขนส่งไปสู่ตลาด ระบบการดำเนินงานภายหลังการเก็บเกี่ยวควรได้รับการสนับสนุน ตลอดจนการถ่ายทอดความรู้ กิจกรรมกลุ่ม

3) การพัฒนาด้านสังคม การพัฒนาให้ยั่งยืนนั้น ต้องพัฒนาสังคมควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ ได้แก่ ด้านการเกษตร ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของเกษตรกร ซึ่งจะเป็นผู้ที่แสดงบทบาทและเป็นผู้ได้รับประโยชน์ โดยมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

(1) การส่งเสริมการมีงานทำ ประเทศไทยได้ประสบปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ปัญหาการว่างงานเพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากการอพยพแรงงานมาทำงานในกรุงเทพฯ หรือเมืองใหญ่ ๆ ได้ถูกเลิกจ้างและเดินทางกลับถิ่นฐาน จึงต้องมีมาตรการรองรับโดยส่งเสริมให้มีการมีงานทำในเขตพื้นที่โครงการแยกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

ก. การส่งเสริมการมีงานทำด้านการเกษตรโดยแนวทางการพัฒนาอาชีพการเกษตรมีความมุ่งหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การเกษตรแบบผสมผสาน โดยสนับสนุนกิจกรรมดังกล่าว คือ

ก) จัดระบบชลประทานในไร่นาและสระน้ำในไร่นาเพื่อส่งเสริมการเกษตรแบบผสมผสาน

ข) สนับสนุนให้เกษตรกรทำการเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งเป็นการส่งเสริมการให้แรงงานอย่างมีประสิทธิภาพ

ค) จัดปัจจัยการผลิตที่จำเป็นแก่เกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนระบบการผลิต

ข. การส่งเสริมการมีงานทำนอกการเกษตร โดยส่งเสริมอุตสาหกรรมในครัวเรือน พิจารณาจากวัตถุดิบในพื้นที่ ความต้องการของตลาด ความชำนาญในการเผยแพร่ความถนัด รวมทั้งพัฒนาฝีมือและคุณภาพสินค้าด้วย

(2) การเสริมสร้างองค์กรชุมชน ในพื้นที่โครงการมีองค์กรชุมชนอยู่หลายรูปแบบ โดยทั่วไปยังไม่เข้มแข็งและประสบผลสำเร็จมีไม่มากนัก แนวทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างองค์กรชุมชนมีกลยุทธ์ในการพัฒนา ดังนี้

ก. ให้การสนับสนุนเกษตรกรในพื้นที่โครงการที่กำลังดำเนินการเกษตรแบบผสมผสานหรือวนเกษตร เป็นผู้นำในการขยายกิจกรรมเกษตรยั่งยืน

ข. เน้นการมีส่วนร่วมของเกษตรกร โดยให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมรับรู้และตัดสินใจ มีความพร้อมและความเป็นไปได้ในการร่วมใจกันดำเนินการตามโครงการ

ค. ส่งเสริมบทบาทของสตรีในการพัฒนาทั้งกิจกรรมเกษตรผสมผสาน กิจกรรมแม่บ้าน กิจกรรมออมทรัพย์ และกลุ่มองค์กร

ง. ร่วมมือกับองค์กรเอกชนแก้ไขปัญหาคความยากจน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเสนอวิธีการเกษตรแบบผสมผสาน และการประสานงานในระดับพื้นที่

4) การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม พื้นที่โครงการจังหวัดมุกดาหาร เป็นพื้นที่ที่ติดต่อกับเขตอุทยานแห่งชาติ และเขตอนุรักษ์ของกรมป่าไม้ พื้นที่บางส่วนอยู่ติดกับภูเขาที่มีความลาดชัน ทำให้มีการชะล้างและพังทลายของหน้าดินสูง จึงมีมาตรการในการฟื้นฟู ดังนี้

- (1) จัดทำวงรอบพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน ปักหลักเขตแบ่งแยกพื้นที่ระหว่างเขตปฏิรูปที่ดินกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติ หรือพื้นที่อนุรักษ์ให้ชัดเจน
- (2) จัดทำแนวกันชน (BUFFER ZONE) เช่นการปลูกป่าแนวกันชน การตัดถนนริมเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อใช้เป็นแนวกันชน และทางลำเลียงผลผลิต
- (3) ให้ความรู้และสร้างความเข้าใจระหว่างภาคราชการกับประชาชนในเรื่องการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ โดยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการด้านป่าไม้ ซึ่งนอกจากจะเป็นการอนุรักษ์แล้ว ประชาชนยังสามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้ด้วย เสมือนมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าของป่า

(4) ในพื้นที่ที่มีความลาดเท ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ปลูกพืชไร่ พื้นที่ที่มีการชะล้างพังทลายของหน้าดินสูง ต้องใช้มาตรการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ ได้แก่ การไถเตรียมดิน ปลูกพืชตามแนวระดับขวางความลาดเทของพื้นที่ การทำคันดินขวางความลาดเทของพื้นที่เพื่อช่วยชะลอการไหลบ่าของน้ำที่ผิวดิน และยังสามารถใช้น้ำเสริมในการเพาะปลูก การปลูกพืชแถวขวางความลาดเทของพื้นที่ การปลูกพืชตระกูลถั่วแซมพืชหลัก เป็นต้น

1.4 วิธีการดำเนินงานโครงการ

1.4.1 การประสานความร่วมมือ ในการดำเนินงานโครงการจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานราชการและองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อประสานงานด้านข้อมูล ทรัพยากร และร่วมกันวิเคราะห์ วางแผน ตลอดจนประสานแผนในการดำเนินงาน

1.4.2 การเตรียมความพร้อมของชุมชน เป็นการเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรม การสัมมนา ศึกษาดูงาน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ระหว่างเกษตรกรในพื้นที่หรือพื้นที่อื่น ๆ กลุ่มหรือองค์กรชาวบ้านที่มีศักยภาพจะเป็นกลไกในการช่วยเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต่าง ๆ ให้ความเข้มแข็ง เช่น กลุ่มอินแปลง โดยรวมจะเป็นการปูพื้นฐานการพัฒนาภายใต้โครงการและการสนับสนุนให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน

1.4.3 การสนับสนุน

- (1) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการผลิตและการตลาด ได้แก่
 - ก. ขุดสระน้ำประจำไร่นา ขนาด 1,260 ลบ.ม. และเปิดโอกาสให้เกษตรกรที่มีความพร้อมได้ขยายสระน้ำเพิ่มเป็น 6,000 ลบ.ม.
 - ข. ขุดสระน้ำสาธารณะประจำหมู่บ้านขนาด 100,000 ลบ.ม. เพื่อใช้ประโยชน์ด้านการกักเก็บน้ำอุปโภค-บริโภค การเกษตรและประมงหมู่บ้าน
 - ค. ปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพ ด้านการชลประทาน ได้แก่ การขุดลอกคลอง ขุดบ่อบาดาล หรือระบบชลประทานหากพื้นที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติอยู่เดิม
 - ง. ปรับปรุงก่อสร้างทางลำเลียงในแปลงเกษตรกรรม โดยแยกเป็นถนนสายหลัก ถนนสายรอง และถนนในไร่นา ทางลำเลียงในแปลงเกษตรกรรมจะช่วยสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถขนส่งปัจจัยในการผลิตเข้าสู่แปลงเกษตรกรรม และลำเลียงผลผลิตออกสู่ชุมชนหรือตลาดได้สะดวก
- (2) เสริมความรู้ ความเข้าใจในด้านการเกษตรแบบผสมผสาน และเกษตรยั่งยืน ด้วยการอบรมสัมมนาและศึกษาดูงาน
- (3) สิ้นเชื้ออัตราดอกเบียดำ (ร้อยละ 5 ต่อปี) ทั้งระยะสั้น และระยะยาวในการขยายสระน้ำประจำไร่นา เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากเกษตรเชิงเดี่ยวเป็นเกษตรผสมผสานหรือวนเกษตร
- (4) ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ในการเสริมและพัฒนาเป็นเกษตรผสมผสานหรือเกษตรยั่งยืนตามแผนการผลิตของเกษตรกรและความเหมาะสมของสภาพพื้นที่
- (5) อนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ที่มีการพังทลายของหน้าดินสูง โดยมุ่งเน้นให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ดินและน้ำ ซึ่งจะ เป็นแบบอย่างให้เกษตรกรในพื้นที่นำไปปรับใช้ในพื้นที่ของตนเองต่อไป ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดการการใช้ดินอย่างถูกวิธี การใช้น้ำอย่างคุ้มค่า การฝึกอบรมวิธีการอนุรักษ์ รวมทั้งการปลูกสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

1.4.4 การติดตามประเมินผล การติดตามผลการดำเนินงานเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะองค์กรชุมชน การติดตามประเมินผลบุคคลและองค์กรภายนอกเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการติดตามประเมินผล

จากการศึกษาความเป็นมาของโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ แนวคิด และหลักการ แนวทางการพัฒนา และวิธีดำเนินงาน ผู้วิจัยได้ใช้เป็นแนวทางในการวิจัยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยศึกษาสภาพทั่วไปของเกษตรกร ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการพัฒนาการเกษตรแบบ

ผสมผสาน การฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และการวางแผนงานพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

มีหน่วยงาน สถาบัน และบุคคล ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในทัศนะต่างๆ แตกต่างกันไป ดังนี้

ยูวณัน วุฒิเมธี (2526: 20) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง

ในขณะที่ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2530) อ้างถึงใน อำพล จินดาวงศ์ (2543: 10) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า เป็นกระบวนการที่ส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ชาวบ้านทั้งในรูปของส่วนบุคคลและกลุ่มคนต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือหลายกิจกรรม โดยจะต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ มิใช่เข้ามาร่วมเพราะการหวังรางวัลตอบแทน

ส่วน White (1982: 18) อ้างถึงใน เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2544: 283) อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมว่าประกอบไปด้วย 3 มิติด้วยกันคือ มิติที่หนึ่ง คือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและอย่างไร มิติที่สอง มีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนาโดยลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ และมิติที่สาม มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน

นอกจากนี้ สุรพล จันทราปัดย์ (2544: 193) สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า คือการที่ผู้ได้รับผลประโยชน์หรือมีส่วนได้เสียในการพัฒนา ได้ใช้ความพยายามร่วมกันในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการพัฒนา ด้วยความรู้สึกผูกพันในความเป็นเจ้าของ (ownership) หรือหุ้นส่วน เพื่อทำให้งานหรือโครงการนั้นบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ทุกฝ่ายจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO 1990: 2) อ้างถึงใน เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2544 : 283) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า ในการพัฒนาที่ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงเพื่อบรรลุถึงจุดหมายที่กำหนดคนนั้น คือการทำงานร่วมกันในลักษณะหุ้นส่วนระหว่างผู้กำหนดนโยบาย ผู้วางแผน เจ้าหน้าที่และประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลจากการดำเนินโครงการนั้น

องค์การสหประชาชาติ อ้างถึงใน ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2531 : 24-25) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความหมายครอบคลุมถึง

- 1) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนา
- 2) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการปฏิบัติตามโครงการพัฒนา
- 3) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตลอดจนกระบวนการพัฒนา

จากความหมายของการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่ง หรือ หลายกิจกรรมร่วมกัน โดยการคิดวางแผนร่วมกัน การพิจารณาตัดสินใจร่วมกัน การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ตลอดจนการได้รับแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรม โดยเท่าเทียมกัน

2.2 ลักษณะและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ลักษณะของการมีส่วนร่วมในแต่ละกลุ่มมีลักษณะแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับกิจกรรมของกลุ่มนั้น ๆ ซึ่ง ได้มีผู้ที่ศึกษาหลายท่านให้แนวความคิดที่มีทัศนะหรือคำอธิบายที่แตกต่างกัน พอสรุปได้ดังนี้

2.2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการจำแนกประเภทของการมีส่วนร่วม

Dusseldrop (1981: 30-50) อ้างถึงใน เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2544: 293) ที่ได้อธิบายถึงการจำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมตามเกณฑ์ต่าง ๆ ไว้หลายประการด้วยกัน คือ

- 1) การจำแนกประเภทของการมีส่วนร่วม โดยได้อธิบายว่า การเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจไม่มีการบังคับ (free participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่แต่ละบุคคลอาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งอาจเกิดขึ้น โดยที่เข้ามามีส่วนร่วมเอง หรือถูกชักนำให้เข้ามามีส่วนร่วม โดยองค์การในชุมชน อาสาสมัครตัวแทนจากหน่วยงานหรือคนที่อยู่ในชุมชน นั้น
- 2) การจำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมตามวิธีการที่เข้าไปเกี่ยวข้อง หมายถึงการมีส่วนร่วมโดยตรง (direct participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่สมาชิกในสังคมแต่ละคนเข้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยตรง เช่น การเข้าร่วมประชุม สนับสนุนแรงงาน ออกเสียงลงคะแนน เป็นต้น
- 3) การจำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนพัฒนา ดังนี้

(1) การมีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติงาน เป็นการมีส่วนร่วมของบุคคลเป้าหมายในการจัดทำแผนปฏิบัติงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนการปฏิบัติงานระดับชุมชน

(2) การมีส่วนร่วมในการยอมรับแผน เมื่อแผนงานถูกกำหนดขึ้นโดยคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแผนโดยตรง การนำแผนไปสู่การปฏิบัติจำเป็นต้องใช้งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งอาจต้องขอการสนับสนุนจากภายนอก ดังนั้นจึงควรให้หน่วยงานสนับสนุนได้มีส่วนร่วมในการยอมรับแผนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติด้วย โดยอาจต้องดำเนินการผ่านองค์การในระดับต่าง ๆ ทั้งระดับท้องถิ่นจนกระทั่งถึงระดับส่วนกลาง

(3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน เป็นการมีส่วนร่วมของบุคคลเป้าหมายในการพัฒนาที่เข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนา

การมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ (complete participation) เมื่อบุคคลเป้าหมายของการพัฒนาได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา

นอกจากนี้ Cohen และ Uphoff (1980: 219-222) อ้างถึงใน เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2544 : 295) ยังได้จำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนของกระบวนการวางแผนได้เป็น 4 ประเภท คือ

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอนคือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (implementation) ประกอบด้วยการสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ

3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation)

Pretty and others (1995: 61) อ้างถึงใน เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2544: 296) การมีส่วนร่วมอาจแบ่งได้โดย เริ่มจากการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยน้อยไปจนถึงมาก ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมโดยการชักนำ (passive participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่ประชาชนเพียงแต่ได้รับคำบอกกล่าว ว่าอะไรจะเกิดขึ้น หรือได้เกิดขึ้นแล้ว เป็นการประกาศเพียงฝ่ายเดียวจาก ฝ่ายบริหารจัดการ โครงการ โดยมีได้รับฟังปฏิกิริยาตอบรับหรือได้ตอบจากประชาชนแต่ประการใด ประชาชนเพียงแต่ได้รับการชักนำให้เข้าร่วมโครงการ ในฐานะผู้รับผลจากการพัฒนาเท่านั้น

2) การมีส่วนร่วมโดยได้รับสิ่งจูงใจ (participation for material incentives) เป็นการมีส่วนร่วมที่ประชาชนให้ทรัพยากรหรือปัจจัยบางอย่าง เช่น แรงงาน ที่ดิน เป็นต้น เพื่อแลกกับอาหาร เงินและสิ่งจูงใจอย่างอื่นที่จะได้รับตอบแทน การวิจัยในที่ทำกินของเกษตรกร (on-farm

research) จำนวนไม่น้อยจะอยู่ในประเภทนี้ เนื่องจากเกษตรกรเข้าร่วมโครงการเพียงให้ที่ดินเพื่อทดลองแก่ผู้วิจัย แต่ไม่เคยเกี่ยวข้องกับงานทดลองนั้น หรือไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้แต่อย่างใดเลย ซึ่งมักพบว่ากลุ่มเป้าหมายไม่มีความผูกพันใด ๆ ที่จะรับกิจกรรมไปทำต่อ หากไม่ได้สิ่งจูงใจตอบแทนดังที่เคยได้รับอีก

3) การมีส่วนร่วมโดยพลังของประชาชนเอง (self-mobilization) ประชาชนเข้าร่วมคิดและริเริ่มอย่างเป็นอิสระจากสถาบันภายนอก เพื่อเปลี่ยนแปลงระบบต่าง ๆ พวกเขาจะติดต่อกับสถาบันภายนอกเพื่อขอรับคำปรึกษาแนะนำทางวิชาการ และขอรับทรัพยากรหรือปัจจัยบางอย่างเพียงเท่าที่จำเป็น แต่ยังคงควบคุมการใช้ทรัพยากรเหล่านั้นด้วยกลุ่มของเขาเอง ดังนั้นประชาชนจึงมีพลังและความเข้มแข็งมาก

2.2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการเข้าไปมีส่วนร่วม

อกิน รพีพัฒน์ (2532: 20-21) กล่าวว่า ในวงการนักวิชาการด้านการพัฒนาเข้าใจว่าการมีส่วนร่วมของเกษตรกรนั้นมีอย่างน้อย 4 หรือ 5 ระดับ ดังนี้

- 1) เกษตรกรมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาของเขา
- 2) เกษตรกรมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุ ผล และที่มาของปัญหา
- 3) เกษตรกรมีส่วนร่วมในการเลือกวิชาการและการวางแผนในการแก้ปัญหา
- 4) เกษตรกรมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผน
- 5) เกษตรกรมีส่วนร่วมในการประเมินผล วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดความสำเร็จ

สมาคมสาธารณสุขอเมริกัน (American Public Health Association) อ้างถึงใน ร่วมมิตร คำพา (2532: 8-10) ได้จำแนกระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ระดับ คือ

- 1) ระดับการตัดสินใจ (Decision Making) ในระดับนี้ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและการจัดการกับกิจกรรมการพัฒนาด้วยตัวของเขาเอง ดังนั้นจึงถือว่าการมีส่วนร่วมในระดับการรับผิดชอบด้วยตนเอง
- 2) ระดับการร่วมมือ (Cooperation) ในระดับนี้ประชาชนจะให้ความร่วมมือต่อแผนงานที่ริเริ่มโดยหน่วยงานภายนอก ซึ่งอาจต้องการความช่วยเหลือจากประชาชนในด้านเวลา ทรัพย์สิน และแรงงานเพื่อช่วยให้โครงการประสบผลสำเร็จ การมีส่วนร่วมในระดับนี้ถือว่าการมีส่วนร่วมในระดับที่ยอมรับได้

3) ระดับการใช้ประโยชน์ (Utilization) ในระดับนี้ประชาชนจะยอมรับ และใช้ประโยชน์จากบริการที่โครงการจัดไว้ให้เป็นการมีส่วนร่วมในระดับการยอมรับบริการ เท่านั้น เช่น การเข้าร่วมโครงการทำหมัน การรับบริการแนะแนว การใช้บริการห้องสมุดประชาชน เป็นต้น

จากการศึกษาแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับลักษณะและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของหลาย ๆ ท่านมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ กล่าวคือการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งที่อยู่ในรูปของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคน จะเห็นได้ว่าสามารถเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ด้วยความเต็มใจไม่มีการบังคับ นับตั้งแต่ขั้นการวางแผน การดำเนินงานโครงการ การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา และการติดตามประเมินผล เป็นต้น

2.3 ความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

วีระ โอศถานนท์ (2522: 55) กล่าวว่า ความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วมพอสรุปได้ 2 ประการ คือ

- 1) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการให้ความสำคัญแก่การพัฒนาทรัพยากรกำลังคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านคุณภาพกำลังคน
- 2) การมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้นักวางแผนพัฒนาได้รับรู้ข้อเท็จจริงและความคิดเห็นจากประชาชนในระดับท้องถิ่นโดยตรง ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์และจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชนบท

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2531: 24-25) กล่าวว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนถ้ามองในแง่การบริหารงานพัฒนาแล้ว มีดังนี้

- 1) จะช่วยทำให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็น โครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน
- 2) ประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้น
- 3) การดำเนินโครงการจะราบรื่น ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น
- 4) โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้นและมีการระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนามากขึ้น
- 5) จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น

บุญเยี่ยม ตระกูลวงษ์ (2528: 65) ได้สรุปประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

- 1) ประชาชนตระหนักในปัญหาของตนเองและตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา
- 2) ประชาชนมีโอกาสที่จะได้ใช้และพัฒนาความสามารถของตนเอง
- 3) เป็นการระดมทรัพยากรบุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- 4) ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ทำให้การพัฒนาที่มีความมั่นคงถาวรและต่อเนื่อง
- 5) เป็นกระบวนการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย ทำให้ประชาชนมีความคิดอิสระในการตัดสินใจ
- 6) เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบและมีอำนาจสูงสุดในการพัฒนา

2.4 เงื่อนไขและปัจจัยที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

Chaturvide และ Mitra อ้างถึงใน โรจน์พงษ์ แก่นจันทร์ (2536: 60) ได้เสนอเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมที่จะก่อให้เกิดผลในการเริ่มต้นการพัฒนาเชิงระบบไว้ 3 ประการ คือ

- 1) ความช่วยเหลือจากภายนอกระบบ ซึ่งอาจเป็นองค์กรพัฒนาของรัฐหรือเอกชน นักวิชาการ ในรูปของการช่วยเหลือด้านการเงิน การเมือง และความรู้เทคนิค
- 2) ความพร้อมภายในระบบ เช่น ผู้นำ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและกายภาพ โอกาสในการเข้ามีส่วนร่วม วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น
- 3) การบำรุงรักษาระบบ ในรูปของสิ่งจูงใจ การบริหารและจัดการองค์กรกิจกรรม ตลอดจนการแทรกแซงจากภายนอก

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ บรรณาธิการ (2527: 2) ได้สรุปว่า การที่จะเกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้น ต้องยึดแนวทางปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

- 1) ต้องถือว่าชาวบ้านเป็นตัวหลักในการแก้ไขปัญหาของเขาเอง องค์กรภายนอกเป็นเพียงตัวกระตุ้นและเสริมหรือสนับสนุนเท่านั้น
- 2) กิจกรรมพัฒนาต้องเริ่มจากพื้นฐานของชุมชน
- 3) ระดับการรับรู้ของชุมชนอาจมีข้อจำกัดทำให้ไม่ชัดเจนต่อปัญหา หรือแก้ไขปัญหาไม่ถูกจุด การมีส่วนร่วมจึงครอบคลุมถึงการกระจายและสื่อสารข้อมูลข่าวสาร เพื่อการพัฒนาการรับรู้ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนในการแก้ไขปัญหา

อำนาจ อนันตชัย (2531: 134-135) ได้สรุปว่าองค์การสหประชาชาติได้เสนอหลัก 10 ประการ ของการพัฒนาชนบทเพื่อให้เกิดผลในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ดังนี้

- 1) กิจกรรมที่จัดทำต้องตรงกับความต้องการอันจำเป็นของชุมชน โครงการแรก ๆ ต้องเริ่มให้ตอบสนองกับความต้องการที่แสดงออกของประชาชน
- 2) การปรับปรุงท้องถิ่นสำเร็จได้โดยความพยายามต่าง ๆ ในเรื่องที่เป็นจริง การพัฒนาชนบทต้องการการกระทำร่วมกันกับการทำโครงการเอนกประสงค์ที่ได้สัดส่วนอย่างเต็มที่
- 3) การเปลี่ยนแปลงท่าที ทศนคติของประชาชน มีความสำคัญเท่ากับความสำเร็จของโครงการในระยะเริ่มแรกของการพัฒนา
- 4) การพัฒนาชนบทมุ่งความร่วมมือของประชาชนในกิจกรรมชุมชน การฟื้นฟูหน่วยงานท้องถิ่นที่มีอยู่ให้มาร่วมสนับสนุนและเปลี่ยนแปลงหน่วยบริหารท้องถิ่นที่ยังไม่ได้ปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพขึ้น
- 5) การแสดงออกให้ปรากฏ การกระตุ้นช่วย และการฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่น ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักไม่ว่าจะมีโครงการใดก็ตาม
- 6) การพึ่งพาความร่วมมือของสตรีและเยาวชนใน โครงการพัฒนาชนบทจะช่วย ให้โครงการมีพลังขึ้น ทำให้งานขยายกว้างและดำเนินต่อไปได้ระยะยาว
- 7) การจะให้โครงการช่วยตัวเองมีประสิทธิผลเต็มที่จำเป็นต้องมีการสนับสนุนอย่างกว้างขวางจากรัฐบาล
- 8) ผลสำเร็จในโครงการระดับชาติต้องอาศัยนโยบายที่แน่นอน การบริหารที่มุ่งเน้นเฉพาะเรื่องการสรรหาและฝึกอบรมบุคลากร การระดมทรัพยากรท้องถิ่นและของชาติ การมีหน่วยงานวิจัย ค้นคว้าทดลองและประเมินผล
- 9) หน่วยงานอาสาสมัครที่ไม่ใช่ของรัฐบาลจะต้องมาช่วยงานพัฒนาในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ
- 10) ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับท้องถิ่นมีความจำเป็นเท่าเทียมกันกับการพัฒนาในระดับชาติ

World Health Organization (1981: 10) อ้างถึงใน จัตรา ปันปิก (2543: 31-32) ได้เสนอปัจจัยพื้นฐานในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 ประการ คือ

- 1) ปัจจัยของสิ่งจูงใจ จากสภาพความเป็นจริงของชาวชนบท จะเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ทั้งในแง่การร่วมแรง ร่วมทรัพยากร หรืออื่น ๆ นั้น จะมีเหตุผล 2 ประการ คือ การมองเห็นว่าตนจะได้ผลประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป ซึ่งถือเป็นเรื่องของการกระตุ้นให้เกิดมี

สิ่งจูงใจ ประการที่สอง การที่ได้รับการบอกกล่าวหรือชักชวนจากเพื่อนให้เข้าร่วม โดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ ซึ่งถือเป็นเรื่องของการก่อให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

2) ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วม แม้ว่าชาวชนบทเป็นจำนวนมากจะเป็นประโยชน์ต่อการเข้าร่วมในกิจกรรมพัฒนา แต่ก็ไม่อาจจะเข้ากิจกรรมได้ เนื่องจากไม่เห็นทางของการเข้าร่วม หรือเข้าร่วมแล้วก็ไม่ได้รับผลดังที่คาดหวังไว้ เนื่องจากการเข้ามามีส่วนร่วมกันนั้น มิได้มีการจัดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น ภาวะผู้นำ กฎระเบียบแบบแผน ลักษณะการทำงาน เงื่อนไขการเข้าร่วม เป็นต้น ดังนั้นพื้นฐานทางโครงสร้างของช่องทางในการเข้าร่วมจึงควรมีลักษณะดังนี้ คือ

(1) เปิดโอกาสให้ทุก ๆ คน และทุก ๆ กลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยการเข้าร่วมอาจจะอยู่ในรูปของการมีตัวแทนหรือการเข้าร่วมโดยตรง

(2) ควรมีเวลากำหนดที่ชัดเจน เพื่อผู้เข้าร่วมจะสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองตามสภาพเป็นจริงของตนกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอะไร

3) ปัจจัยอำนวยในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม โดยปกติที่ผ่านมาในกิจกรรมหนึ่ง ๆ แม้ว่าประชาชนจะเห็นด้วย ได้มีโอกาสเข้าร่วม แต่ก็ไม่อาจจะกำหนดเป้าหมายวิธีการหรือผลประโยชน์ของกิจกรรม แต่ขึ้นอยู่กับกำหนัดและการจัดสรรของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งไม่อาจก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

Reeder อ้างถึงใน อัมพล จินดาวงศ์ (2543: 17) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่เข้ามามีส่วนร่วม มีดังนี้

1) บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐาน ทศนคติและค่านิยมของตน

2) บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นมีคุณค่าสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตนเอง

3) บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นมีเป้าหมายที่จะส่งเสริมและปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตน

4) บุคคลและกลุ่มบุคคลจะไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อตนเองได้เคยมีประสบการณ์ที่เป็นอดีตต่อกิจกรรมนั้น ๆ มาแล้ว

5) บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับสิ่งที่ตนเองได้มาหรือหวังเอาไว้

6) บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่

7) การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลจะกระทำโดยการบีบบังคับหาได้ไม่

8) การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับอุปนิสัยและจารีตประเพณี

9) บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับโอกาสที่จะเอื้ออำนวย

10) การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถ

11) บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุน กระตุ้น ชักจูง และจูงใจให้เกิดขึ้น

บุญเยี่ยม ตระกูลวงษ์ (2528: 69-70) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามีระดับมากน้อยแตกต่างกันไปตามสภาพชุมชน โครงสร้างการดำเนินงานของรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชน และลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจอื่น ๆ และการมีส่วนร่วมของชุมชนจะเกิดขึ้นเพียงใดนั้นต้องอาศัยปัจจัยหลายประการคือ

1) ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นตัวละครสำคัญในการที่จะผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนหากเจ้าหน้าที่ขาดแนวความคิด ขาดความเชื่อมั่นว่าประชาชนนั้นสามารถที่จะแก้ปัญหาด้วยตนเอง และมีวิธีการที่จะไปครอบงำความคิดของประชาชน คิดว่าตนเป็นผู้ให้และประชาชนเป็นเพียงผู้รับแล้ว การพัฒนานั้น ๆ ก็จะประสบความล้มเหลวและขาดความต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนก็จะไม่เกิดขึ้น

2) ปัจจัยด้านจิตวิทยา สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน ปัจจัยด้านนี้มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอันมาก ชุมชนแต่ละชุมชนมีปัจจัยที่เอื้ออำนวยแตกต่างกันออกไป บางชุมชนก็มีการรวมตัวกันง่าย มีการเสียดสละช่วยเหลือกัน ชุมชนนั้นก็มิมีโอกาสที่จะเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ง่ายกว่าชุมชนซึ่งต่างคนต่างอยู่ เอารัดเอาเปรียบ และมุ่งผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก

Kaufman อ้างถึงใน อัมพล จินดาวงศ์ (2543: 18) ได้ศึกษาพบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดครอบครัว อาชีพ รายได้ และระยะเวลาที่ยาวนานของการอาศัยอยู่ในท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

วัชรพงษ์ สุขรักษา (2535: บทคัดย่อ) ได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สำคัญมี 5 ประการ ดังนี้

- 1) ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นผู้นำแบบทางการและไม่เป็นทางการ
- 2) ความเข้าใจของสมาชิกชุมชนอันเป็นผลมาจากการเรียนรู้ถึงประโยชน์ที่พวกเขาจะได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนกันระหว่างผู้ร่วมด้วยกัน หรือการได้รับการช่วยเหลือจากผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ
- 3) โอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้ร่วมกิจกรรมการพัฒนา และเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน
- 4) เกียรติและศักดิ์ศรีของสมาชิก ทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี ทุกคนมีคุณค่าต่อชุมชน
- 5) สิ่งตอบแทนที่เป็น “เงิน” เป็นแรงจูงใจให้คนเข้ามาปฏิบัติงาน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วมซึ่งได้มาจากหลาย ๆ แนวคิดร่วมกัน ดังนี้ ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรใน โครงการพัฒนาที่มุ่งเน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่าย ทั้งเจ้าหน้าที่ เกษตรกร และชุมชน เพื่อนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ไปปรับใช้ในการทำงานร่วมกัน อันจะส่งผลให้เกษตรกรและชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตัวเอง สิ่งสำคัญจำเป็นต้องให้เกษตรกรและชุมชนมีส่วนร่วมและยอมรับโครงการ มีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน โดยมีเงื่อนไขและปัจจัยที่จะทำให้มีโอกาสได้รับการพัฒนา หรือได้รับผลประโยชน์โดยเท่าเทียมกัน

2.5 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

2.5.1 ทฤษฎีการจูงใจ

Maslow (1954: 90) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจ (motivation) ของการกระทำของมนุษย์ไว้หลายประการและได้อธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวกับความต้องการพื้นฐานซึ่งเกิดขึ้นจากความพึงพอใจ ความต้องการเหล่านั้นถูกจัดลำดับชั้นของความต้องการจากน้อยไปหามาก เมื่อความต้องการใดเกิดขึ้นแล้วไม่ได้รับการบำบัดเพียงพอ ความต้องการเหล่านั้นก็ยังคงอยู่และจะเป็นแรงขับที่มีพลังผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมโน้ม ไปทางที่จะบำบัดความต้องการเหล่านั้นอยู่เสมอ ซึ่งความต้องการพื้นฐานที่ทำให้คนเราแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ มีอยู่ 5 ประการด้วยกัน และแยกออกเป็นระดับต่าง ๆ ได้ดังนี้

- 1) ความต้องการทางร่างกาย (physiological need) ถือเป็นความต้องการขั้นแรกสุด

- 2) ความต้องการความมั่นคง ปลอดภัย (safety need)
- 3) ความต้องการทางสังคม (social need) เป็นความต้องการ ความรัก และการยอมรับเข้าเป็นส่วนหนึ่งในสังคม
- 4) ความต้องการมีเกียรติยศชื่อเสียง (self esteem need) เป็นความต้องการการยกย่องนับถือจากคนอื่นหรือมีเกียรติในสังคม
- 5) ความต้องการประสบความสำเร็จ (self-actualization need) ต้องการแสดงความสามารถของตนเองให้ประจักษ์แก่ผู้อื่น

3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดินนั้น ผู้วิจัยได้รวบรวมผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน การฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ระดับความสามารถในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การวางแผนงานพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่ได้มีผู้ศึกษาวิจัยไว้แล้ว และผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้ คือ

สุพรชัย มั่งมีสิทธิ์ (2535: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชนในโครงการขององค์กรพัฒนาเอกชน ศึกษากรณีโครงการป่าชุมชนที่ริเริ่มโดยศูนย์พัฒนาหมู่บ้านชนบทผสมผสาน อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ เพศ ตำแหน่งในหมู่บ้าน การได้รับการสนับสนุนจากศูนย์พัฒนาหมู่บ้านชนบทผสมผสานอำเภอบ้านไผ่ ความรู้ ความเข้าใจในปัญหา ความเสื่อมโทรมของป่าไม้ โอกาสในการมีส่วนร่วม และทัศนคติของชาวบ้านต่อโครงการปลูกป่าของชุมชนศูนย์พัฒนาหมู่บ้านชนบทผสมผสานอำเภอบ้านไผ่

ชัยโรจน์ ธนสันติ (2535: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของกรรมการสภาตำบลในงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ศึกษากรณีจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ระยะเวลาที่อาศัยในท้องถิ่น สถานภาพในสภาตำบล จำนวนพื้นที่ถือครอง จำนวนครั้งของการได้รับข่าวสาร การเป็นกรรมการในกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การได้รับการอบรมในเรื่องที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และรายได้ที่แตกต่างกันจะก่อให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

สุจินต์ ดาววีระกุล (2527: บทคัดย่อ) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี 2527 พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการเข้าประชุมมากที่สุด ส่วนการมีส่วนร่วมในการสละแรงงาน การสละเงิน การเป็นผู้ชักชวนเพื่อนบ้าน การสละวัสดุและอุปกรณ์ การติดตามผลการดำเนินงาน การเป็นผู้ประสานงาน การเป็นผู้รับผิดชอบ หรือควบคุมการดำเนินงาน และการแสดงความคิดเห็นน้อยลงมาตามลำดับ ทางด้านปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมพบว่า ปัจจัยทางด้านบุคคล ได้แก่ ตำแหน่งทางสังคมในหมู่บ้าน และการมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านมีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ ความต้องการเกียรติ และการได้รับการชักชวนจากกรรมการหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน นายอำเภอ และพัฒนาการอำเภอ มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน

กาญจนา วิไลรัตน์ (2531: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนของกรรมการสภาตำบลในท้องที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พบว่า รายได้ การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียน การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและการได้รับข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ ไม่มีความสัมพันธ์หรือ ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนของกรรมการสภาตำบล

บัวพันธ์ พรรคทิง และคณะ (2532:86-87) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาของชาวบ้าน ผลการวิจัย พบว่า เพศ ระดับการศึกษา รายได้ การเสนอความคิดเห็นในที่ประชุม มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

ขวัญชัย วงศ์นิกร (2532: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของผู้อยู่อาศัยในเขตหมู่บ้านจัดสรรชานเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านจัดสรรเทพประทาน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี พบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจ การเป็นผู้นำทั้งนอกและในชุมชน การเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรม การติดต่อกับผู้นำ และการได้รับทราบข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมในชุมชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของผู้อยู่อาศัย

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวคิดในการวิจัยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสานการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและการวางแผนงานพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ได้แก่ การที่ประชาชนหรือชุมชนหรือตัวแทน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาโดยสมัครใจ ตั้งแต่การเข้าร่วมการประชุม การวางแผน การแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การปฏิบัติตามกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่ง หรือหลายกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้การ

ดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ สำเร็จบรรลุถึงจุดมุ่งหมาย และเกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่กลุ่มต้องการและ
 ร่วมรับประโยชน์โดยเท่าเทียมกัน การเข้ามามีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการสามารถเข้ามาได้
 ทุกขั้นตอนตั้งแต่เริ่มแรก ดังนี้คือ 1) การเข้ารับการนิเทศชี้แจงโครงการ 2) การสมัครเข้าร่วมโครง
 การ 3) การเข้ารับการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ 4) การศึกษาสภาพทั่วไป การทำแผนร่วมกัน
 5) การได้รับการสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ทางลำเลียง ระบายน้ำ
 6) การวางแผนการผลิต 7) การได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต 8) การเยี่ยมเยียนของเจ้าหน้าที่
 และให้คำปรึกษา แนะนำ 9) การติดตามประเมินผล

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้นำแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเหตุผลการมีส่วนร่วม เงื่อนไขและ
 ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วม รวมทั้งผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาใช้เป็นแนวทางในการกำหนด
 กรอบแนวคิดในการวิจัย โดยได้กำหนดตัวแปรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการ
 พื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร ไว้ 3 ด้าน ดังนี้คือ 1) ปัจจัย
 พื้นฐานส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่างๆ และระดับ
 ความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตร ภายใต้โครงการฯ 2) ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ตำแหน่งทางสังคม
 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น และการได้รับการสนับสนุน ภายใต้โครงการฯ 3) ปัจจัยทาง
 เศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ รายจ่าย ภาวะหนี้สิน จำนวนแรงงาน และขนาดการถือครองที่ดิน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ในด้านการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน ด้านการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และด้านการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรมาใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติงานและเพื่อการดำเนินงานโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยได้กำหนดขอบเขตของประชากรตัวอย่าง และตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยไว้ ดังนี้คือ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ศึกษา ได้แก่เกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน อำเภอคงหลวง 4 ตำบล จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 1,384 คน

1.2 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ดังนี้

1.2.1 การคำนวณขนาดตัวอย่าง (*sample size*) ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคำนวณโดยใช้สูตรในการคำนวณของ Yamane คือ

$$n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากรที่ศึกษา

e = ความคาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้น

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยยอมให้มีความคาดเคลื่อน 5 %

$$\begin{aligned} \text{ดังนั้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง} &= \frac{1384}{1+1384 (.05)^2} \\ &= \frac{1384}{1+1384 (.0025)} \\ &= 310 \end{aligned}$$

1.2.2 กำหนดสัดส่วนของแต่ละตำบลและหมู่บ้าน ว่าแต่ละตำบลและแต่ละหมู่บ้านต้องการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจำนวนเท่าไร แล้วผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับสลากเพื่อให้ได้ตัวอย่างเกษตรกรตามต้องการ (รายละเอียดตามตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างของเกษตรกรที่ศึกษาในพื้นที่โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร

ตำบล	หมู่บ้าน	หมู่ที่	จำนวนประชากร		จำนวนเกษตรกรที่มี 4-01 (ฉบับ)	จำนวนเกษตรกรสมัครเข้าร่วมโครงการ	จำนวนเกษตรกรที่สุ่มตัวอย่าง
			ครัวเรือน	ประชากรรวม			
กกตูม	กกตูม	1	197	897	7	4	1
	นาโคกสูง	3	81	354	125	51	10
	सानแฉี่	4	104	407	105	39	6
	ข้าวสูง	5	114	414	52	19	2
	คำผักกูด	6	114	645	188	70	18
	แก่งนาง	7,11	501	3062	342	111	30
	นาหินกอง	8	257	938	322	116	30
	ปากช่อง	9	176	689	47	109	20
	ป่าไม้พัฒนา	10	120	448	116	55	10
			รวม				574
พังแดง	พังแดง	1	192	844	100	112	30
	มะนาว	2	147	709	-	-	-
	ดัว	3	106	646	103	27	10
	นาหลัก	4	63	461	52	62	15
	หนองหมู	5	94	570	66	60	20
	โพนสว่าง	6	76	404	91	56	15
	ห้วยเลา	7	43	214	50	19	2
	หนองคลอง	8	117	495	48	8	2
		รวม				344	94

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ตำบล	หมู่บ้าน	หมู่ที่	จำนวนประชากร		จำนวน เกษตรกร มี 4-01 (ฉบับ)	จำนวน เกษตรกร สมัครเข้าร่วม โครงการ	จำนวน เกษตรกร ที่สู่มตัว อย่าง
			ครัว เรือน	ประชากร รวม			
หนอง แคน	บ้านเหลียง	1	179	909	114	4	1
	ดง						
	หนองแคน	2	152	798	32	28	3
	โพนไฮ	3	90	483	93	121	30
	บ้านเหลียง	4	182	857	65	4	1
	ดง						
พัฒนา	บ้านเหลียง	5	96	471	87	4	1
	ดง						
	บางทราย	6	153	781	13	9	1
	พัฒนา						
	รวม					170	37
	ดง	โพนแดง	1	80	578	109	36
หลวง	เปี้ยด	2	128	582	99	33	5
	ดงหลวง	3	172	595	87	21	4
	เลื่อนเจริญ	4	112	617	135	53	10
	แสงสว่าง	5	120	799	97	39	6
	หนอง	6	104	437	99	32	6
	ขอนแก่น						
	ใหม่	7	168	909	142	78	15
	โสก	8	56	293	64	2	1
	หนองหมาก	9	18	97	18	2	1
	สุข						
ดงหลวง	10	170	621	59	-	-	
	รวม					296	52
รวม 4 ตำบล 33 หมู่บ้าน			4482	22024	3127	1384	310

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ ซึ่งได้สร้างจากกรอบแนวคิด (conceptual framework) ในการวิจัย แล้วทำการทดสอบความถูกต้องและความเชื่อถือของเครื่องมือ ตลอดจนได้รับการปรับปรุงแก้ไข แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่าง ๆ และระดับความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตร ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทางสังคม ได้แก่ การดำรงตำแหน่งทางสังคม ระยะเวลาการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น การได้รับการสนับสนุน ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน

ตอนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพหลัก อาชีพรอง จำนวนแรงงานที่ทำการเกษตรในครัวเรือน รายได้และรายจ่ายในรอบปีที่ผ่านมา หนี้สิน และขนาดการถือครองที่ดินในพื้นที่โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน

ตอนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ระดับการมีส่วนร่วมในเรื่องการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน การฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

2.1 การทดสอบความถูกต้องและความเชื่อถือของเครื่องมือ

2.2.1 การตรวจหาความตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ในการวิจัยให้คณะอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เป็นผู้ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาในแต่ละข้อของคำถาม จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งก่อนนำไปทดสอบหาความเชื่อมั่น

2.2.2 การหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วไปทดสอบ (Pre-test) กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการแต่ไม่ถูกสุ่มเป็นตัวอย่างในงานวิจัยครั้งนี้ จำนวน 30 คน แล้วจึงนำมาวิเคราะห์ความเชื่อมั่นรายข้อ (Item Analysis) โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ใช้แบบสัมภาษณ์ข้อที่ 16, 17 และ 18 ได้ค่าสัมประสิทธิ์ที่ .91, .96 และ .95 ตามลำดับ

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยติดต่อประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำหรือผู้ปกครองท้องที่ เพื่อขอความร่วมมือในการนัดหมายเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ และนำแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์ไปสัมภาษณ์เกษตรกรแบบรายบุคคล โดยเริ่มทำการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2544 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2545 ใช้เวลา 3 เดือน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์แล้ว ได้นำข้อมูลที่จัดเก็บมาได้ทั้งหมดมาบันทึกในแบบลงรหัส จากนั้นนำมาวิเคราะห์ประมวลผลด้วยการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคม (Statistical Package for the Social Sciences - SPSS) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ดังนี้

4.1 อธิบายลักษณะของข้อมูล โดยการแจกแจงความถี่ (Frequencies) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าต่ำสุด (Minimum) ค่าสูงสุด (Maximum) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.)

4.2 การหาความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบปกติ (Multiple Regression Analysis) โดยกำหนดความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แล้วสร้างสมการทำนายความสัมพันธ์ในรูปแบบการเชิงเส้น

เนื่องจากการกำหนดค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ กำหนดไว้ว่าตัวแปรที่นำมาคำนวณจะต้องเป็นตัวแปรที่วัดในระดับอันตรภาค (Interval scale) ขึ้นไป ดังนั้นในการคำนวณจึงต้องปรับตัวแปรที่วัดในระดับนามบัญญัติ (Nominal scale) ให้เป็นตัวแปรที่วัดได้ในระดับอันตรภาค โดยปรับให้เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy variable) (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และถัดดาวัลย์ รอดมณี 2527: 7)

สมการการวิเคราะห์ความถดถอยพหุแบบปกติ (Multiple Regression Analysis)

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k + e$$

เนื่องจากค่าของ Y ขึ้นอยู่กับค่าของ X

โดยที่ Y = ตัวแปรตาม (Dependent Variable)
 X = ตัวแปรอิสระ (Independent Variable)
 β_0 = ส่วนตัดแกน Y เมื่อกำหนดให้ $X_1 = X_2 = \dots = X_k = 0$
 คือค่าของ Y เมื่อ X มีค่าเป็น 0
 e = ความคลาดเคลื่อนอย่างสุ่ม (random error)

4.3 การวัดระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่าง ๆ และเนื้อหาหลักสูตร จากการศึกษาเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน และการวัดระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ซึ่งมีเกณฑ์ในการแปลความหมายข้อมูล ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ช่วงคะแนน} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับ}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= \frac{4}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

ดังนั้น ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.0 - 1.8 หมายถึง ได้รับหรือมีส่วนร่วมน้อยที่สุด
 1.81 - 2.6 หมายถึง ได้รับหรือมีส่วนร่วมน้อย
 2.61 - 3.4 หมายถึง ได้รับหรือมีส่วนร่วมปานกลาง
 3.41 - 4.2 หมายถึง ได้รับหรือมีส่วนร่วมมาก
 4.21 - 5.0 หมายถึง ได้รับหรือมีส่วนร่วมมากที่สุด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ผลการวิจัย แยกวิเคราะห์เป็นหมวดหมู่ โดยแบ่งหมวดหมู่ตามหัวข้อการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลและสภาพทางสังคมของเกษตรกร
2. การเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของเกษตรกร ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน
3. ข้อมูลสภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร
4. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน
5. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน
6. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน
7. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน
8. ความสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางเศรษฐกิจ กับระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ในด้านการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน การฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

1. ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลและสภาพทางสังคมของเกษตรกร

ผลการศึกษา พบว่า มีเกษตรกรเพศชายและเพศหญิงใกล้เคียงกัน โดยมีเพศชาย ร้อยละ 46.10 และเพศหญิง ร้อยละ 53.90 เกษตรกรที่ศึกษามากกว่าครึ่งหนึ่งเล็กน้อย (ร้อยละ 60.0) จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และมีผู้ไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ 36.50 เกือบครึ่งหนึ่งของเกษตรกร (ร้อยละ 42.30) มีอายุมากกว่า 50 ปี รองลงมาคือกลุ่มที่มีอายุน้อยกว่า 40 ปี

มีจำนวนร้อยละ 29.70 โดยมีอายุต่ำสุด 21 ปี สูงสุด 60 ปี อายุโดยเฉลี่ย 47 ปี ส่วนตำแหน่งทางสังคม พบว่า ประมาณครึ่งหนึ่งของเกษตรกร (ร้อยละ 54.50) มีตำแหน่งทางสังคม โดยเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ร้อยละ 31.60 รองลงมาเป็นหัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ (ร้อยละ 18.40) และเป็นผู้นำหมู่บ้าน (ร้อยละ 4.50) ทั้งนี้มีเกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 45.50) ไม่มีตำแหน่งใด ๆ ส่วนระยะเวลาการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น พบว่า เกือบครึ่งหนึ่งของเกษตรกร (ร้อยละ 44.80) อาศัยอยู่ในท้องถิ่นน้อยกว่า 30 ปี โดยอาศัยอยู่น้อยที่สุด 5 ปี สูงสุด 60 ปี ระยะเวลาอยู่อาศัยในท้องถิ่นโดยเฉลี่ย 35 ปี

เมื่อพิจารณาในเรื่องการได้รับการสนับสนุนจากโครงการ ฯ พบว่า เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 57.10) ได้รับการฝึกอบรมมากที่สุด รองลงมา ได้รับกิ่งพันธุ์ไม้ผล (ร้อยละ 56.10) การศึกษาดูงาน (ร้อยละ 45.20) และความรู้ทางวิชาการ (ร้อยละ 38.40) ส่วนอาชีพหลัก พบว่า ประมาณ 2 ใน 3 ของเกษตรกร (ร้อยละ 76.10) ประกอบอาชีพทำนามากที่สุด และประกอบอาชีพรองมากที่สุด โดยการเลี้ยงสัตว์ (ร้อยละ 60.30) รองลงมาคืออาชีพทำไร่และรับจ้าง (ร้อยละ 54.20 และ 53.20 ตามลำดับ) รายละเอียดดัง ตารางที่ 4.1 และ 4.2

ตารางที่ 4.1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร

ประเด็น	จำนวน(ราย) (N = 247)	ร้อยละ	\bar{X}	ต่ำสุด	สูงสุด	เฉลี่ย
เพศ						
ชาย	143	46.10				
หญิง	167	53.90				
อายุ						
น้อยกว่า 40 ปี	92	29.70	47.01	21.00	60.00	9.71
40 – 45 ปี	38	12.30				
46 – 50 ปี	49	15.80				
มากกว่า 50 ปี	131	42.30				
ระดับการศึกษา						
ไม่ได้รับการศึกษา	113	36.50				
ประถมศึกษา	186	60.00				
มัธยมศึกษาตอนต้น	6	1.90				
มัธยมศึกษาตอนปลาย	3	1.00				
ปวส. หรือ อนุปริญญา	2	.60				

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเด็น	จำนวน(ราย) (N = 247)	ร้อยละ	\bar{X}	ต่ำสุด	สูงสุด	เฉลี่ย
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการฯ			35.11	5.00	60.00	15.59
น้อยกว่า 30 ปี	139	44.80				
30 – 50 ปี	107	34.50				
มากกว่า 50 ปี	64	20.60				
ตำแหน่งทางสังคม						
ไม่มีตำแหน่งใดๆ	141	45.50				
มีตำแหน่ง	169	54.50				
- ผู้นำหมู่บ้าน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	14	4.50				
- หัวหน้ากลุ่มต่างๆ	57	18.40				
- สมาชิกกลุ่มต่างๆ	98	31.60				

ตารางที่ 4.2 การได้รับการสนับสนุนจากโครงการและอาชีพของเกษตรกร

ประเด็น	จำนวน(ราย) (N=310)	ร้อยละ (%)
การได้รับการสนับสนุนจากโครงการ ฯ		
การขุดสระน้ำ ขนาด 1,260 ลบ.ม.	107	34.50
การขยายสระเดิม	30	9.70
ถนนทางลำเลียง	94	30.30
กิ่งพันธุ์ไม้ผล	174	56.10
สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ	67	21.60
งบประมาณใช้ในการจัดการ	33	10.60
ความรู้ทางวิชาการ	119	38.40
การฝึกอบรม	177	57.10
การศึกษาดูงาน	140	45.20

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ประเด็น	จำนวน(ราย) (N=310)	ร้อยละ (%)
อาชีพหลัก		
ทำนา	236	76.10
ทำไร่	59	19.00
เลี้ยงสัตว์	1	.30
ทำสวนผลไม้	5	1.60
อื่น ๆ	9	2.90
อาชีพรอง		
ทำนา	42	13.50
ทำไร่	168	54.20
เลี้ยงสัตว์	187	60.30
ทำสวนผลไม้	58	18.70
ทำสวนผัก	39	12.60
ทอผ้า	45	14.50
ค้าขาย	31	10.00
รับจ้าง	165	53.20
อื่น ๆ	16	5.20

2. การเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของเกษตรกร ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน

ผลจากการศึกษาเกี่ยวกับ

2.1 ประเภทแหล่งความรู้ พบว่า เกษตรกรที่ศึกษาประมาณ 2 ใน 3 ได้รับความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้ หอกระจายข่าว การฝึกอบรม และรายการวิทยุโทรทัศน์ (ร้อยละ 79.00, 72.30 และ 71.90 ตามลำดับ) เกษตรกรที่ศึกษามากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 65.20) ได้รับความรู้จากการเยี่ยมชม

เขียนของเจ้าหน้าที่ มากกว่าครึ่งหนึ่งเล็กน้อย ได้รับความรู้จากการศึกษาดูงาน และรายการวิทยุกระจายเสียง (ร้อยละ 55.50 และ 51.90 ตามลำดับ) มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 37.10) ได้รับความรู้จากสื่อสิ่งพิมพ์ ส่วนระดับความรู้ที่ได้รับ ส่วนใหญ่ได้รับความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การฝึกอบรม รายการวิทยุโทรทัศน์ รายการวิทยุกระจายเสียง การเยี่ยมชมของเจ้าหน้าที่ และการศึกษาดูงาน ($\bar{X} = 2.95, 2.92, 2.91, 2.85$ และ 2.73 ตามลำดับ) นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มเกษตรกรที่ศึกษาได้รับความรู้จากหอกระจายข่าวและสื่อสิ่งพิมพ์ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.49$ และ 2.56)

2.2 ประเภทเนื้อหาของหลักสูตรการฝึกอบรม พบว่า เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งเล็กน้อย ได้รับความรู้จากการฝึกอบรมหลักสูตรการเกษตรผสมผสาน และการพัฒนารูปแบบการผลิต (ร้อยละ 57.10 และ 55.50 ตามลำดับ) มีเพียงส่วนน้อย ได้รับความรู้จากการฝึกอบรมหลักสูตรการบริหารจัดการกลุ่ม การขยายพันธุ์ไม้ผล การบริหารจัดการทุนและธุรกิจชุมชน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน และการเพาะเห็ด (ร้อยละ 36.50, 32.30, 28.10, 27.10 และ 15.80 ตามลำดับ) ส่วนระดับความรู้ที่ได้รับ พบว่า เกษตรกรที่ศึกษาได้รับความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.42$) และได้รับความรู้ในระดับปานกลาง จากหลักสูตรการพัฒนารูปแบบการผลิต และการเกษตรผสมผสาน ($\bar{X} = 3.03$ และ 2.90 ตามลำดับ) ส่วนหลักสูตรที่ได้รับความรู้ในระดับน้อย ได้แก่ การเพาะเห็ด ($\bar{X} = 2.51$)

2.3 ประเภทเนื้อหาของหลักสูตรด้านการศึกษาดูงาน พบว่า เกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 45.20) ได้รับความรู้จากการศึกษาดูงานการเกษตรผสมผสาน มีเพียงส่วนน้อย ได้รับความรู้จากการศึกษาดูงานการแปรรูปผลผลิต กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสตรี กลุ่มทอผ้า กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มจักสาน และกลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า (ร้อยละ 36.80, 34.50, 25.80, 25.50, 22.30, 18.40 และ 16.80 ตามลำดับ) ส่วนระดับความรู้ที่ได้รับ พบว่า ได้รับความรู้ในระดับปานกลาง จากหลักสูตรการเกษตรผสมผสาน การแปรรูปผลผลิต และ กลุ่มสตรี ($\bar{X} = 3.12, 2.99$ และ 2.86 ตามลำดับ) ทั้งนี้ เกษตรกรได้รับความรู้ในระดับน้อยในเรื่องกลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มจักสาน และกลุ่มผู้ใช้น้ำ ($\bar{X} = 2.37, 2.26$ และ 2.13 ตามลำดับ) (รายละเอียดดังตารางที่ 4.3 และ 4.4)

ตารางที่ 4.3 การเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ จากแหล่งต่าง ๆ

ประเภทแหล่งความรู้	การได้รับความรู้		ระดับความรู้ที่ได้รับ		
	ไม่ได้รับ	ได้รับ	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
	(%)	(%)			
การฝึกอบรม	27.70	72.30	2.95	1.37	ปานกลาง
รายการวิทยุกระจายเสียง	48.10	51.90	2.92	1.63	ปานกลาง
รายการวิทยุโทรทัศน์	28.10	71.90	2.91	1.55	ปานกลาง
การเยี่ยมชมของเจ้าหน้าที่	34.80	65.20	2.85	1.26	ปานกลาง
การศึกษาดูงาน	44.50	55.50	2.73	1.30	ปานกลาง
สื่อสิ่งพิมพ์	62.90	37.10	2.56	1.73	น้อย
หอกระจายข่าว	21.00	79.00	2.49	1.52	น้อย

ตารางที่ 4.4 การเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ จำแนกตามเนื้อหาของหลักสูตร

ประเภทเนื้อหาของหลักสูตร	การได้รับความรู้		ระดับความรู้ที่ได้รับ		
	ไม่ได้รับ	ได้รับ	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
	(%)	(%)			
การฝึกอบรม					
การบริหารจัดการทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมในชุมชน	72.90	27.10	3.42	1.55	มาก
การพัฒนารูปแบบการผลิต	44.50	55.50	3.03	1.41	ปานกลาง
การเกษตรผสมผสาน	42.90	57.10	2.90	1.35	ปานกลาง
การบริหารจัดการกลุ่ม	63.50	36.50	2.90	1.21	ปานกลาง
การบริหารจัดการทุนและธุรกิจชุมชน	71.90	28.10	2.77	1.42	ปานกลาง
การขยายพันธุ์ไม้ผล	67.70	32.30	2.74	1.33	ปานกลาง
การเพาะเห็ด	84.20	15.80	2.51	1.40	น้อย

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ประเภทเนื้อหาของหลักสูตร	การได้รับความรู้		ระดับความรู้ที่ได้รับ		
	ไม่ได้รับ	ได้รับ	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
	(%)	(%)			
การศึกษาดูงาน					
การเกษตรผสมผสาน	54.80	45.20	3.12	1.31	ปานกลาง
การแปรรูปผลผลิต	63.20	36.80	2.99	1.34	ปานกลาง
กลุ่มสตรี	74.20	25.80	2.86	1.46	ปานกลาง
กลุ่มทอผ้า	74.50	25.50	2.82	1.42	ปานกลาง
กลุ่มออมทรัพย์	65.50	34.50	2.72	1.39	ปานกลาง
กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า	83.20	16.80	2.37	1.25	น้อย
กลุ่มจักสาน	81.60	18.40	2.26	1.38	น้อย
กลุ่มผู้ใช้น้ำ	77.70	22.30	2.13	1.32	น้อย

3. ข้อมูลสภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร

จำนวนแรงงานที่ทำการเกษตร พบว่า เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งเล็กน้อย (ร้อยละ 58.70) มีจำนวนแรงงานน้อยกว่า 3 คน รองลงมา มีแรงงานอยู่ระหว่าง 3-5 คน (ร้อยละ 28.10) และมีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 13.20) ที่มีแรงงานมากกว่า 5 คน โดยมีแรงงานเฉลี่ย 3 คน ต่ำสุด 1 คน สูงสุด 9 คน ส่วนขนาดการถือครองที่ดิน พบว่า เกษตรกรที่มีที่ดินระหว่าง 5-15 ไร่ มีมากที่สุด (ร้อยละ 31.60) รองลงมา ได้แก่ กลุ่มที่มีที่ดินระหว่าง 16-25 ไร่ (ร้อยละ 25.50) มีที่ดินมากกว่า 35 ไร่ (ร้อยละ 18.70) มีที่ดินระหว่าง 26-35 ไร่ (ร้อยละ 17.10) และมีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 7.10) ที่มีที่ดินน้อยกว่า 5 ไร่ โดยมีที่ดินเฉลี่ยประมาณ 22 ไร่ ต่ำสุด 2 ไร่ สูงสุด 50 ไร่ (รายละเอียดดังตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร

สถานภาพทางเศรษฐกิจ	จำนวน(ราย)	ร้อยละ (%)	\bar{X}	ต่ำสุด	สูงสุด	S.D.
จำนวนแรงงานที่ทำการเกษตร			3.49	1.00	9.00	1.77
น้อยกว่า 3 คน	182	58.70				
3-5 คน	87	28.10				
มากกว่า 5 คน	41	13.20				
ขนาดการถือครอง			22.46	2.00	50.00	13.52
น้อยกว่า 5 ไร่	22	7.10				
5-15 ไร่	98	31.60				
16-25 ไร่	79	25.50				
26-35 ไร่	53	17.10				
มากกว่า 35 ไร่	58	18.70				

เมื่อพิจารณาถึงเรื่องรายได้ในรอบปีที่ผ่านมา พบว่า เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 62.60) มีรายได้จากภาคเกษตร ระหว่าง 10,000 – 30,000 บาท มีเกษตรกรเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 14.80 , 14.50 , 5.20 และ 2.90) ที่มีรายได้จากภาคเกษตร ระหว่าง 30,001-50,000 บาท น้อยกว่า 10,000 บาท มากกว่า 70,000 บาท และ ระหว่าง 50,001-70,000 บาท ตามลำดับโดยมีรายได้จากภาคเกษตรเฉลี่ย 27,055 บาท ต่ำสุด 3,000 บาท สูงสุด 254,000 บาท ส่วนรายได้จากนอกภาคเกษตร พบว่า เกษตรกร 2 ใน 3 (ร้อยละ 76.80) มีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 15.20 , 5.20 , 1.50 และ 1.30) ที่มีรายได้จากนอกภาคเกษตร ระหว่าง 10,000-30,000 บาท ระหว่าง 30,001-50,000 บาท มากกว่า 70,000 บาท และ ระหว่าง 50,001-70,000 บาท ตามลำดับโดยมีรายได้จากนอกภาคเกษตรเฉลี่ย 8,672 บาท ต่ำสุด 300 บาท สูงสุด 127,200 บาท เมื่อรวมรายได้สุทธิ พบว่า เกษตรกรครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 50.30) มีรายได้อยู่ระหว่าง 10,000 – 30,000 บาท มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 24.20 , 9.30 , 8.70 และ 7.40) มีรายได้สุทธิ ระหว่าง 30,001-50,000 บาท มากกว่า 70,000 บาท ระหว่าง 50,001-70,000 บาท และ น้อยกว่า 10,000 บาท ตามลำดับโดยมีรายได้สุทธิเฉลี่ย 35,669 บาท ต่ำสุด 3,000 บาท สูงสุด 290,000 บาท (รายละเอียดดังตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 รายได้ของเกษตรกรในปี พ.ศ. 2543 (N = 310)

ประเภทของรายได้	จำนวน (ราย)	ร้อยละ (%)	\bar{X}	ต่ำสุด	สูงสุด	S.D.
รายได้จากภาคเกษตร			27,055.29	3,000.00	254,000.00	26347.75
น้อยกว่า 10,000 บาท	45	14.50				
10,000 – 30,000 บาท	194	62.60				
30,001 – 50,000 บาท	46	14.80				
50,001 – 70,000 บาท	9	2.90				
มากกว่า 70,000 บาท	16	5.20				
รายได้จากนอกภาคเกษตร			8,672.52	300.00	127,200.00	17133.79
น้อยกว่า 10,000 บาท	238	76.80				
10,000 – 30,000 บาท	47	15.20				
30,001 – 50,000 บาท	16	5.20				
50,001 – 70,000 บาท	4	1.30				
มากกว่า 70,000 บาท	5	1.50				
รายได้รวมสุทธิ			35,669.74	3,000.00	290,000.00	33210.62
น้อยกว่า 10,000 บาท	23	7.40				
10,000 – 30,000 บาท	156	50.30				
30,001 – 50,000 บาท	75	24.20				
50,001 – 70,000 บาท	27	8.70				
มากกว่า 70,000 บาท	29	9.30				

สำหรับรายจ่ายในรอบปีที่ผ่านมา พบว่า เกษตรกรประมาณ 2 ใน 3 (ร้อยละ 78.10) มีรายจ่ายด้านการเกษตรน้อยกว่า 10,000 บาท มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 15.80, 2.60, 2.30 และ 1.30) มีรายจ่ายด้านการเกษตร ระหว่าง 10,000 - 30,000 บาท ระหว่าง 30,001 - 50,000 บาท ระหว่าง 50,001-70,000 บาท และมากกว่า 70,000 บาท ตามลำดับ โดยมีรายจ่ายด้านการเกษตรเฉลี่ย 8,990 บาทต่ำสุด 100 บาท สูงสุด 132,800 บาท ส่วนรายจ่ายด้านการบริโภคในครัวเรือน พบว่า

เกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 46.50 และ 40.30) มีรายจ่าย ระหว่าง 10,000-30,000 บาท และน้อยกว่า 10,000 บาท ตามลำดับ มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 10.60 และ 2.60) มีรายจ่าย ด้านการบริโภคในครัวเรือน ระหว่าง 30,001-50,000 บาท และมากกว่า 50,000 บาท โดยมีรายจ่ายด้านการบริโภคในครัวเรือนเฉลี่ย 16,019 บาท ต่ำสุด 355 บาท สูงสุด 97,300 บาท ส่วนรายจ่ายด้านงานพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียม/ประเพณี/วัฒนธรรม พบว่า เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งเล็กน้อย (ร้อยละ 51.60) มีรายจ่ายน้อยกว่า 1,000 บาท มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 29.00 , 11.30 และ 8.10) มีรายจ่ายด้านงานพิธีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ระหว่าง 1,000 - 3,000 บาท มากกว่า 5,000 บาท และ ระหว่าง 3,001 - 5,000 บาท โดยมีรายจ่ายด้านงานพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมเฉลี่ย 2,708 บาท ต่ำสุด 50 บาท สูงสุด 41,000 บาท เมื่อรวมรายจ่ายสุทธิ พบว่า เกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 37.40) มีรายจ่ายระหว่าง 10,000 – 30,000 บาท มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 28.70 , 20.00 , 8.40 และ 5.50) มีรายจ่ายสุทธิน้อยกว่า 10,000 บาทระหว่าง 30,001-50,000 บาทระหว่าง 50,001-70,000 บาท และ มากกว่า 70,000 บาท โดยมีรายจ่ายสุทธิเฉลี่ย 27,720 บาท ต่ำสุด 1,000 บาท สูงสุด 190,500 บาท (รายละเอียดดังตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 รายจ่ายของเกษตรกรในรอบปี พ.ศ. 2543 (N = 310)

ประเภทของรายจ่าย	จำนวน (ราย)	ร้อยละ (%)	\bar{X}	ต่ำสุด	สูงสุด	S.D.
รายจ่ายด้านการเกษตร			8,990.82	100.00	132,800.00	17534.17
น้อยกว่า 10,000 บาท	242	78.10				
10,000 – 30,000 บาท	49	15.80				
30,001 – 50,000 บาท	8	2.60				
50,001 – 70,000 บาท	7	2.30				
มากกว่า 70,000 บาท	4	1.30				
รายจ่ายด้านการบริโภคในครัวเรือน			16,019.81	355.00	97,300.00	13524.02
น้อยกว่า 10,000 บาท	125	40.30				
10,000 – 30,000 บาท	144	46.50				
30,001 – 50,000 บาท	33	10.60				
มากกว่า 50,000 บาท	8	2.60				

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ประเภทของรายจ่าย	จำนวน (ราย)	ร้อยละ (%)	\bar{X}	ต่ำสุด	สูงสุด	S.D.
รายจ่ายด้านงานพิธีกรรมตามขนบ						
ธรรมเนียม/ประเพณี/วัฒนธรรม			2,708.19	50.00	41,000.00	5102.82
น้อยกว่า 1,000 บาท	160	51.60				
1,000 – 3,000 บาท	90	29.00				
3,001 – 5,000 บาท	25	8.10				
มากกว่า 5,000 บาท	35	11.30				
รายจ่ายรวมสุทธิ			27,720.44	1,000.00	190,500.00	27543.60
น้อยกว่า 10,000 บาท	89	28.70				
10,000 – 30,000 บาท	116	37.40				
30,001 – 50,000 บาท	62	20.00				
50,001 – 70,000 บาท	26	8.40				
มากกว่า 70,000 บาท	17	5.50				

ภาวะหนี้สิน พบว่า เกษตรกรประมาณ 3 ใน 4 (ร้อยละ 69.00) มีหนี้สิน และมีเพียงร้อยละ 31.00 ที่ไม่มีหนี้สิน เมื่อพิจารณาจำนวนหนี้สิน พบว่า เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งเล็กน้อย (ร้อยละ 53.90) มีหนี้สินน้อยกว่า 10,000 บาท มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 26.80 , 11.30 , 5.80 และ 2.30) มีหนี้สินอยู่ระหว่าง 10,000 – 30,000 บาท , ระหว่าง 30,001-50,000 บาท , มากกว่า 70,000 บาท และระหว่าง 50,001-70,000 บาท ตามลำดับ โดยมีหนี้สินเฉลี่ย 19,007 บาท ต่ำสุด 1,000 บาท สูงสุด 235,800 บาท ส่วนแหล่งเงินกู้ พบว่า เกษตรกร (ร้อยละ 32.60) กู้ยืมเงินจาก ธกส. รองลงมาคือกองทุนหมู่บ้าน กขคจ. สหกรณ์การเกษตร แหล่งเงินกู้อื่นๆ และกลุ่มออมทรัพย์ (ร้อยละ 28.70 , 27.40 , 15.50 , 8.10 และ 2.60 ตามลำดับ) (รายละเอียดดังตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8 ภาวะหนี้สินของเกษตรกร

ภาวะหนี้สิน	จำนวน (ราย)	ร้อยละ (%)	\bar{X}	ต่ำสุด	สูงสุด	S.D.
ภาวะหนี้สิน			19,007.21	1,000	235,800	29855.60
ไม่มี	96	31.00				
มี	214	69.00				
จำนวนหนี้สิน						
น้อยกว่า 10,000 บาท	167	53.90				
10,000 – 30,000 บาท	83	26.80				
30,001 – 50,000 บาท	35	11.30				
50,001 – 70,000 บาท	7	2.30				
มากกว่า 70,000 บาท	18	5.80				
แหล่งเงินกู้						
ธกส.	101	32.60				
สหกรณ์การเกษตร	48	15.50				
กองทุนหมู่บ้าน	89	28.70				
กขคจ.	85	27.40				
กลุ่มออมทรัพย์	8	2.60				
อื่น ๆ	25	8.10				

4. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน

ผลการวิจัยการมีส่วนร่วมในประเด็นการใช้ประโยชน์ที่ดิน พบว่า เกษตรกรมีประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 55.61) มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ เกษตรกรส่วนมาก (ร้อยละ 88.39) มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากที่ดินโดยการทำนา รองลงมา (ร้อยละ 80.65) มีส่วนร่วมโดยการทำไร่ เกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 48.06 และ 40.00) มีส่วนร่วมโดยการทำสวน และปลูกพืชผักสวนครัว ตามลำดับ มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 20.97) ที่มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากที่ดินโดย

การปลูกพืชหมุนเวียน ส่วนระดับการมีส่วนร่วม พบว่า เกษตรกรมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ในการปลูกพืชหมุนเวียน ($\bar{X} = 3.15$) การทำนา ($\bar{X} = 3.08$) การทำไร่ ($\bar{X} = 2.95$) และมีระดับการมีส่วนร่วมน้อยในการใช้ประโยชน์จากที่ดินโดยการทำสวนและการปลูกผักสวนครัว ($\bar{X} = 2.50$ และ 2.26 ตามลำดับ)

ส่วนในประเด็นการพัฒนารูปแบบการผลิต พบว่า เกษตรกรมีประมาณเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 33.06) มีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการผลิต โดยมีส่วนร่วมในระดับน้อย ซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 53.55) ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการผลิต โดยการเลี้ยงไก่ เกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 43.55, 39.03 และ 33.55) มีส่วนร่วมในการเลี้ยงสัตว์ใหญ่ การปลูกไม้ผล และทำการเกษตรแบบผสมผสาน ตามลำดับ มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 28.06, 27.42, 20.65 และ 18.71) มีส่วนร่วมในการเลี้ยงปลา การเลี้ยงเป็ด การปลูกไม้ยืนต้น และการเลี้ยงหมู ตามลำดับ ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการผลิต โดยการทำกิจกรรมต่างๆ พบว่า มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง โดยการเลี้ยงสัตว์ใหญ่ การปลูกไม้ยืนต้น การทำเกษตรแบบผสมผสาน และการปลูกไม้ผล ($\bar{X} = 3.35, 3.00, 2.92$ และ 2.69 ตามลำดับ) ทั้งนี้มีส่วนร่วมน้อย ในการเลี้ยงไก่ การเลี้ยงปลา และการเลี้ยงเป็ด ($\bar{X} = 2.56, 2.39$ และ 2.11 ตามลำดับ) ส่วนการเลี้ยงหมู พบว่า มีระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.78$) (รายละเอียดดังตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.9 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน

ประเด็นการพัฒนาการเกษตร แบบผสมผสาน	การมีส่วนร่วม		ระดับการมีส่วนร่วม		
	ไม่มี (%)	มี (%)	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
การใช้ประโยชน์ในที่ดิน	44.39	55.61	2.79	1.47	ปานกลาง
ปลูกพืชหมุนเวียน	79.03	20.97	3.15	1.61	ปานกลาง
ทำนา	11.61	88.39	3.08	1.38	ปานกลาง
ทำไร่	19.35	80.65	2.95	1.39	ปานกลาง
ทำสวน	51.94	48.06	2.50	1.46	น้อย
ปลูกผักสวนครัว	60.00	40.00	2.26	1.49	น้อย

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

ประเด็นการพัฒนากิจกรรม แบบผสมผสาน	การมีส่วนร่วม		ระดับการมีส่วนร่วม		
	ไม่มี (%)	มี (%)	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
การพัฒนารูปแบบการผลิต	66.94	33.06	2.60	1.36	น้อย
การเลี้ยงสัตว์ใหญ่ เช่น โค กระบือ	56.45	43.55	3.35	1.37	ปานกลาง
การปลูกไม้ยืนต้น	79.35	20.65	3.00	1.53	ปานกลาง
การเกษตรแบบผสมผสาน	66.45	33.55	2.92	1.50	ปานกลาง
การปลูกไม้ผล	60.97	39.03	2.69	1.43	ปานกลาง
การเลี้ยงไก่	46.45	53.55	2.56	1.15	น้อย
การเลี้ยงปลา	71.94	28.06	2.39	1.48	น้อย
การเลี้ยงเป็ด	72.58	27.42	2.11	1.13	น้อย
การเลี้ยงหมู	81.29	18.71	1.78	1.27	น้อยที่สุด

5. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เชื่อมโยงโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมใน ประเด็นการใช้สารธรรมชาติปรับปรุงดิน พบว่า เกษตรกรเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 29.03) มีส่วนร่วมในการใช้สารธรรมชาติปรับปรุงดิน โดยมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งเล็กน้อย (ร้อยละ 56.13) มีส่วนร่วมในการใช้สารธรรมชาติปรับปรุงดิน โดยการใช้ปุ๋ยคอก มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 31.61 , 24.19 และ 4.19) มีส่วนร่วมในการใช้ปุ๋ยหมัก การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และการใช้น้ำหมักชีวภาพ ตามลำดับ ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการใช้สารธรรมชาติปรับปรุงดิน ในการทำงานกิจกรรมต่าง ๆ พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์มาก ($\bar{X} = 3.64$) และมีส่วนร่วมโดยใช้ปุ๋ยคอก และใช้ปุ๋ยหมักในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.10$ และ 2.94 ตามลำดับ) ทั้งนี้มีส่วนร่วมน้อยที่สุดในการใช้น้ำหมักชีวภาพ ($\bar{X} = 1.62$)

ประเด็นการอนุรักษ์ดินและน้ำ พบว่า มีเกษตรกรเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 13.13) มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ดินและน้ำ โดยมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ เกษตรกรจำนวนน้อยมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ดินและน้ำ โดยการทำคันดิน (ร้อยละ

26.77) การปรับระดับพื้นที่ (ร้อยละ 16.77) การปลูกพืชตามแนวระดับ (ร้อยละ 5.16) และการปลูกหญ้าแฝก (ร้อยละ 3.82) ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ดินและน้ำ ในการทำกิจกรรมต่างๆ พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมมาก ในการทำคันดิน และการปรับระดับพื้นที่ ($\bar{X} = 4.06$ และ 3.52 ตามลำดับ) มีส่วนร่วมน้อยในการปลูกพืชตามแนวระดับ ($\bar{X} = 2.19$) และมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ในการปลูกหญ้าแฝก ($\bar{X} = 1.75$)

ส่วนในประเด็นการปลูกต้นไม้เป็นแนวกันชน พบว่า เกษตรกรมีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 20.32) มีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้เป็นแนวกันชน โดยมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ เกษตรกรจำนวนน้อยมีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้เป็นแนวกันชน โดยการปลูกไม้ผล (ร้อยละ 24.84) และการปลูกไม้ยืนต้น (ร้อยละ 15.81) และมีส่วนร่วมในการปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.92$ และ 2.86 ตามลำดับ) (รายละเอียดดังตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม

ประเด็นการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม	การมีส่วนร่วม		ระดับการมีส่วนร่วม		
	ไม่มี (%)	มี (%)	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
การใช้สารธรรมชาติปรับปรุงดิน	70.97	29.03	2.83	1.48	ปานกลาง
ปุ๋ยอินทรีย์	75.81	24.19	3.64	1.63	มาก
ปุ๋ยคอก	43.87	56.13	3.10	1.56	ปานกลาง
ปุ๋ยหมัก	68.39	31.61	2.94	1.76	ปานกลาง
น้ำหมักชีวภาพ	95.81	4.19	1.62	.96	น้อยที่สุด
การอนุรักษ์ดินและน้ำ	86.87	13.13	2.88	1.17	ปานกลาง
การทำคันดิน	73.23	26.77	4.06	1.24	มาก
การปรับระดับพื้นที่	83.23	16.77	3.52	1.46	มาก
การปลูกพืชตามแนวระดับ	94.84	5.16	2.19	.83	น้อย
การปลูกหญ้าแฝก	96.13	3.82	1.75	1.14	น้อยที่สุด
การปลูกต้นไม้เป็นแนวกันชน	79.68	20.32	2.89	1.66	ปานกลาง
การปลูกไม้ผล	75.16	24.84	2.92	1.60	ปานกลาง
การปลูกไม้ยืนต้น	84.19	15.81	2.86	1.71	ปานกลาง

6. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมในประเด็นการก่อสร้างถนนสายหลัก พบว่า มีเกษตรกรเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 20.97) มีส่วนร่วมในการก่อสร้างถนนสายหลัก โดยมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ เกษตรกรจำนวนน้อยมีส่วนร่วม โดยการประชาสัมพันธ์ การเสนอแผน และการสำรวจความเหมาะสม (ร้อยละ 22.26 , 21.61 และ 19.03 ตามลำดับ) โดยมีระดับการมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ การเสนอแผน และการสำรวจความเหมาะสม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.07$, 2.67 และ 2.85 ตามลำดับ)

ประเด็นการก่อสร้างถนนสายซอย พบว่า เกษตรกรมีประมาณเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 33.33) มีส่วนร่วมในการก่อสร้างถนนสายซอย โดยมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ เกษตรกรจำนวนน้อยมีส่วนร่วมในการก่อสร้างถนนสายซอย โดยการประชาสัมพันธ์ การเสนอแผน และการสำรวจความเหมาะสม (ร้อยละ 38.06 , 37.10 และ 24.84 ตามลำดับ) ส่วนระดับการมีส่วนร่วม พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมมากในการประชาสัมพันธ์ ($\bar{X} = 3.75$) และมีส่วนร่วมปานกลางในการเสนอแผน และการสำรวจความเหมาะสม ($\bar{X} = 3.22$ และ 2.81 ตามลำดับ)

ประเด็นการก่อสร้างทางลำเลียงในแปลงเกษตรกรรม พบว่า มีเกษตรกรประมาณเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 33.22) มีส่วนร่วมในการก่อสร้างทางลำเลียงในแปลงเกษตรกรรม โดยมีส่วนร่วมในระดับมาก ซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ เกษตรกรจำนวนน้อยมีส่วนร่วมในการก่อสร้างทางลำเลียงในแปลงเกษตรกรรม โดยการประชาสัมพันธ์ การเสนอแผน การสำรวจความเหมาะสม และการก่อสร้าง (ร้อยละ 34.84 , 33.87 , 32.90 และ 31.29 ตามลำดับ) และยังพบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในการก่อสร้างทางลำเลียงในแปลงเกษตรกรรม โดยการประชาสัมพันธ์ การก่อสร้าง และการสำรวจความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X} = 3.89$, 3.59 และ 3.53 ตามลำดับ) ส่วนการเสนอแผนมีระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$)

ประเด็นการขุดสระน้ำสาธารณะ ขนาด 100,000 ลบ.ม. พบว่า มีเกษตรกรเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 9.03) มีส่วนร่วมในการขุดสระน้ำสาธารณะ ขนาด 100,000 ลบ.ม. โดยมีส่วนร่วมในระดับน้อย ซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ เกษตรกรจำนวนน้อยมากมีส่วนร่วมในการขุดสระน้ำสาธารณะ โดยการประชาสัมพันธ์ การเสนอแผน และการสำรวจความเหมาะสม และการสำรวจออกแบบ (ร้อยละ 9.68 , 9.03 , 9.03 และ 8.39 ตามลำดับ) โดยมีระดับการมีส่วนร่วมใน

การประชาสัมพันธ์ การเสนอแผน และการสำรวจความเหมาะสมน้อย ($\bar{X} = 2.12, 2.13$ และ 2.07 ตามลำดับ) และมีส่วนร่วมน้อยที่สุดในการสำรวจออกแบบ ($\bar{X} = 1.62$)

ประเด็นการขุดสระเก็บน้ำเพื่อการเกษตรผสมผสาน ขนาด 1,260 ลบ.ม. พบว่า เกษตรกรประมาณเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 24.58) มีส่วนร่วมในการขุดสระเก็บน้ำเพื่อการเกษตรผสมผสาน โดยมีส่วนร่วมในระดับมาก ซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ เกษตรกรจำนวนน้อยมีส่วนร่วมในการขุดสระเก็บน้ำเพื่อการเกษตรผสมผสานโดยการประชาสัมพันธ์ การเสนอแผน (ร้อยละ 25.16 เท่ากัน) การจัดทำแผน การสำรวจความเหมาะสม (ร้อยละ 24.84 เท่ากัน) และการสำรวจออกแบบ (ร้อยละ 22.90) ทั้งนี้มีส่วนร่วมมาก ในการประชาสัมพันธ์ การสำรวจความเหมาะสม การสำรวจออกแบบ และการการเสนอแผน ($\bar{X} = 4.04, 3.97, 3.65$ และ 3.48 ตามลำดับ) และมีส่วนร่วมปานกลางในการจัดทำแผน ($\bar{X} = 2.94$)

ประเด็นการขยายสระน้ำ ขนาด 6,000 ลบ.ม. พบว่า เกษตรกรเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 6.61) มีส่วนร่วมในการขยายสระน้ำ ขนาด 6,000 ลบ.ม. โดยมีส่วนร่วมในระดับน้อย ซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ เกษตรกรจำนวนน้อยมากมีส่วนร่วมในการขยายสระน้ำ โดยการประชาสัมพันธ์ การเสนอแผน (ร้อยละ 7.42 เท่ากัน) และการสำรวจความเหมาะสม (ร้อยละ 6.45) และการจัดทำแผน การสำรวจออกแบบ และการก่อสร้าง (ร้อยละ 6.13 เท่ากัน) ส่วนระดับการมีส่วนร่วม พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในการขยายสระน้ำโดยการประชาสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.78$) และมีส่วนร่วมน้อยในการก่อสร้าง การสำรวจออกแบบ การจัดทำแผน การสำรวจความเหมาะสม และการเสนอแผน ($\bar{X} = 2.58, 2.47, 2.42, 2.35$ และ 2.33 ตามลำดับ)

ประเด็นการก่อสร้างฝายน้ำล้น พบว่า มีเกษตรกรเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 17.53) มีส่วนร่วมในการก่อสร้างฝายน้ำล้น โดยมีส่วนร่วมในระดับมาก ซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้เกษตรกรจำนวนน้อยมีส่วนร่วมในการก่อสร้างฝายน้ำล้นโดยการประชาสัมพันธ์ การเสนอแผน และการสำรวจความเหมาะสม (ร้อยละ 20.32, 19.68 และ 12.58 ตามลำดับ) ส่วนระดับการมีส่วนร่วม พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในการก่อสร้างฝายน้ำล้นโดยการประชาสัมพันธ์ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$) และมีส่วนร่วมโดยการเสนอแผน และการสำรวจความเหมาะสมในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.33$ และ 3.05 ตามลำดับ)

ประเด็นการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ พบว่า มีเกษตรกรเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 19.78) มีส่วนร่วมในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ โดยมีส่วนร่วมในระดับมาก ซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้เกษตรกรจำนวนน้อยมีส่วนร่วมในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำโดยการประชาสัมพันธ์ การเสนอแผน และการสำรวจความเหมาะสม (ร้อยละ 23.23, 22.58 และ 13.55 ตามลำดับ) ทั้งนี้มีระดับ

การมีส่วนร่วมมากในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำโดยการประชาสัมพันธ์ ($\bar{X} = 3.92$) ส่วนการเสนอแผน และการสำรวจความเหมาะสมมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$ และ 3.00 ตามลำดับ)

ประเด็นการก่อสร้างสถานีสูบน้ำห้วยบางทราย พบว่า มีเกษตรกรเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 10.97) มีส่วนร่วมในการก่อสร้างสถานีสูบน้ำห้วยบางทราย โดยมีส่วนร่วมในระดับน้อย ซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ เกษตรกรจำนวนน้อยมีส่วนร่วมในการก่อสร้างสถานีสูบน้ำห้วยบางทรายโดยการประชาสัมพันธ์ การเสนอแผน การสำรวจความเหมาะสม และการจัดทำแผน (ร้อยละ 11.61, 11.29, 10.65 และ 10.32 ตามลำดับ) และมีส่วนร่วมในการ การประชาสัมพันธ์ การเสนอแผน การสำรวจความเหมาะสม และการจัดทำแผนในระดับที่น้อย ($\bar{X} = 2.54$, 2.29, 2.20 และ 1.91 ตามลำดับ)

ประเด็นการก่อสร้างระบบชลประทาน พบว่า มีเกษตรกรเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 14.68) มีส่วนร่วมในการก่อสร้างระบบชลประทาน โดยมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ เกษตรกรจำนวนน้อยมีส่วนร่วมในการก่อสร้างระบบชลประทานโดยการประชาสัมพันธ์ การเสนอแผน การจัดทำแผน และการสำรวจความเหมาะสม (ร้อยละ 15.81, 14.52, 14.52 และ 13.87 ตามลำดับ) ทั้งนี้มีส่วนร่วมโดยการประชาสัมพันธ์ และการเสนอแผนในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.12$ และ 2.82 ตามลำดับ) ส่วนการสำรวจความเหมาะสม และการจัดทำแผนมีส่วนร่วมน้อย ($\bar{X} = 2.55$ และ 2.09 ตามลำดับ)

และประเด็นการขุดลอกแหล่งน้ำ พบว่า มีเกษตรกรเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 11.29) มีส่วนร่วมในการขุดลอกแหล่งน้ำ โดยมีส่วนร่วมในระดับน้อย ซึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ เกษตรกรจำนวนน้อยมีส่วนร่วมในการขุดลอกแหล่งน้ำโดยการประชาสัมพันธ์ การเสนอแผน การสำรวจความเหมาะสม (ร้อยละ 11.61, 11.29 และ 10.97 ตามลำดับ) และมีส่วนร่วมโดยการประชาสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.68$) การสำรวจความเหมาะสม และการเสนอแผนในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.56$ และ 2.39 ตามลำดับ) (รายละเอียดดังตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

ประเด็นการวางแผนการดำเนินงาน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	การมีส่วนร่วม		ระดับการมีส่วนร่วม		
	ไม่มี (%)	มี (%)	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
การก่อสร้างถนนสายหลัก	79.03	20.97	2.86	1.10	ปานกลาง
การประชาสัมพันธ์	77.74	22.26	3.07	1.22	ปานกลาง
การเสนอแผน	78.39	21.61	2.67	1.08	ปานกลาง
การสำรวจความเหมาะสม	80.97	19.03	2.85	1.01	ปานกลาง
การก่อสร้างถนนสายซอย	66.67	33.33	3.26	1.19	ปานกลาง
การประชาสัมพันธ์	61.94	38.06	3.75	1.28	มาก
การเสนอแผน	62.90	37.10	3.22	1.14	ปานกลาง
การสำรวจความเหมาะสม	75.16	24.84	2.81	1.14	ปานกลาง
การก่อสร้างทางลัดเลี่ยงในแปลงเกษตรกรรม	66.78	33.22	3.60	1.26	มาก
การประชาสัมพันธ์	65.16	34.84	3.89	1.29	มาก
การก่อสร้าง	68.71	31.29	3.59	1.28	มาก
การสำรวจความเหมาะสม	67.10	32.90	3.53	1.27	มาก
การเสนอแผน	66.13	33.87	3.37	1.18	ปานกลาง
การขุดสระน้ำสาธารณะ ขนาด 100,000 ลบ.ม.	90.97	9.03	1.99	.73	น้อย
การเสนอแผน	90.97	9.03	2.13	.74	น้อย
การประชาสัมพันธ์	90.32	9.68	2.12	.74	น้อย
การสำรวจความเหมาะสม	90.97	9.03	2.07	.75	น้อย
การสำรวจออกแบบ	91.61	8.39	1.62	.70	น้อยที่สุด
การขุดสระเก็บน้ำเพื่อการเกษตรผสมผสาน ขนาด 1,260 ลบ.ม.	75.42	24.58	3.62	1.21	มาก
การประชาสัมพันธ์	74.84	25.16	4.04	1.18	มาก
การสำรวจความเหมาะสม	75.16	24.84	3.97	1.28	มาก
การสำรวจออกแบบ	77.10	22.90	3.65	1.35	มาก
การเสนอแผน	74.84	25.16	3.48	1.12	มาก
การจัดทำแผน	75.16	24.84	2.94	1.12	ปานกลาง

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ประเด็นการวางแผนการดำเนินงาน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	การมีส่วนร่วม		ระดับการมีส่วนร่วม		
	ไม่มี (%)	มี (%)	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
การขยายสระเก็บน้ำ ขนาด 6,000 ลบ.ม.	93.39	6.61	2.49	1.02	น้อย
การประชาสัมพันธ์	92.58	7.42	2.78	1.28	ปานกลาง
การก่อสร้าง	93.87	6.13	2.58	.90	น้อย
การสำรวจออกแบบ	93.87	6.13	2.47	.77	น้อย
การจัดทำแผน	93.87	6.13	2.42	1.17	น้อย
การสำรวจความเหมาะสม	93.55	6.45	2.35	.88	น้อย
การเสนอแผน	92.58	7.42	2.33	1.11	น้อย
การก่อสร้างฝายน้ำล้น	82.47	17.53	3.46	1.21	มาก
การประชาสัมพันธ์	79.68	20.32	4.00	1.23	มาก
การเสนอแผน	80.32	19.68	3.33	1.18	ปานกลาง
การสำรวจความเหมาะสม	87.42	12.58	3.05	1.21	ปานกลาง
การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ	80.22	19.78	3.43	1.15	มาก
การประชาสัมพันธ์	76.78	23.23	3.92	1.25	มาก
การเสนอแผน	77.42	22.58	3.37	1.10	ปานกลาง
การสำรวจความเหมาะสม	86.45	13.55	3.00	1.10	ปานกลาง
การก่อสร้างสถานีสูบน้ำห้วยบางทราย	89.03	10.97	2.24	.93	น้อย
การประชาสัมพันธ์	88.39	11.61	2.54	.83	น้อย
การเสนอแผน	88.71	11.29	2.29	.83	น้อย
การจัดทำแผน	89.68	10.32	1.91	1.03	น้อย
การสำรวจความเหมาะสม	89.35	10.65	2.20	1.01	น้อย
การก่อสร้างระบบชลประทาน	85.32	14.68	2.65	.98	ปานกลาง
การประชาสัมพันธ์	84.19	15.81	3.12	1.10	ปานกลาง
การเสนอแผน	85.48	14.52	2.82	.96	ปานกลาง
การจัดทำแผน	85.48	14.52	2.09	.90	น้อย
การสำรวจความเหมาะสม	86.13	13.87	2.55	.97	น้อย

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ประเด็นการวางแผนการดำเนินงาน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	การมีส่วนร่วม		ระดับการมีส่วนร่วม		
	ไม่มี (%)	มี (%)	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
การขุดลอกแหล่งน้ำ	88.71	11.29	2.54	.91	น้อย
การประชาสัมพันธ์	88.39	11.61	2.68	1.01	ปานกลาง
การเสนอแผน	88.71	11.29	2.39	.86	น้อย
การสำรวจความเหมาะสม	89.03	10.97	2.56	.87	น้อย

7. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขต ปฏิรูปที่ดิน

ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 88.22) มีส่วนร่วม ในการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 38.82) มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และมีเกษตรกรเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 20.00) มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยมีระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.70$) และมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสานในระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.74$ และ 1.36 ตามลำดับ) (รายละเอียดดังตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขต
ปฏิรูปที่ดิน

ประเด็นการมีส่วนร่วม	การมีส่วนร่วม		ระดับการมีส่วนร่วม		
	ไม่มี (%)	มี (%)	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
การพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน	11.78	88.22	1.36	.90	น้อยที่สุด
การฟื้นฟูสภาพแวดล้อม	61.18	38.82	1.74	1.17	น้อยที่สุด
การวางแผนการดำเนินงานพัฒนา โครงสร้างพื้นฐาน	80.00	20.00	2.70	.95	ปานกลาง

8. ความสัมพันธ์ของปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางเศรษฐกิจ
กับระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อม
โทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ในด้านการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน การฟื้นฟูสภาพ
แวดล้อม และการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

ตารางที่ 4.13 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์

ตัวแปร	\bar{X}	S.D.
เพศ (ชาย=1)	1.54	.50
อายุ	47.00	9.72
ระดับการศึกษา	1.69	.62
ระดับความรู้ที่ได้รับ จากแหล่งต่าง ๆ	2.77	1.23
ระดับความรู้ที่ได้รับ จากเนื้อหาหลักสูตร	2.78	.95
ตำแหน่งทางสังคม (มีตำแหน่ง=1)	4.14	1.02
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในท้องถิ่น	35.06	15.59

ตารางที่ 4.13 (ต่อ)

ตัวแปร	\bar{X}	S.D.
การได้รับการสนับสนุน (ได้รับ=1)	.88	.32
แรงงาน	3.48	1.76
รายได้	35,606.86	33246.01
รายจ่าย	27,673.25	27575.72
ภาวะหนี้สิน (มีหนี้สิน=1)	.69	.46
ขนาดการถือครองที่ดิน	22.41	13.52
การมีส่วนร่วมในการพัฒนา		
การเกษตรแบบผสมผสาน	1.36	.90
การมีส่วนร่วมในการ		
ฟื้นฟูสภาพแวดล้อม	1.74	1.17
การมีส่วนร่วมในการ		
วางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	2.70	.95

จากการศึกษา พบว่า มีสัดส่วนระหว่างเพศชายเพศหญิงใกล้เคียงกัน โดยเพศหญิงมีมากกว่าเพียงเล็กน้อย มีอายุประมาณ 47 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีตำแหน่งทางสังคม โดยเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ระยะเวลาอาศัยอยู่ในท้องถิ่นประมาณ 35 ปี มีแรงงานที่ทำการเกษตรในครัวเรือนประมาณ 3 คน รายได้ของครอบครัวประมาณ 35,600 บาท รายจ่ายประมาณ 27,600 บาท ส่วนใหญ่มีหนี้สิน ขนาดการถือครองที่ดินประมาณ 22 ไร่ ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเกษตรแบบผสมผสาน และในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

8.1 การทดสอบสมมติฐาน

หาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เชื่อมโยงโทรคมนาคมในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุแบบปกติ (Multiple Regression Analysis) ซึ่งใช้สัญลักษณ์แทนค่าตัวแปรอิสระ (X) ดังนี้

- X1 = เพศ
 X2 = อายุ
 X3 = ระดับการศึกษา
 X4 = ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่าง ๆ
 X5 = ระดับความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตร
 X6 = ตำแหน่งทางสังคม
 X7 = ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น
 X8 = การได้รับการสนับสนุน ภายใต้โครงการ
 X9 = รายได้ของเกษตรกรในรอบปี พ.ศ. 2543
 X10 = รายจ่ายของเกษตรกรในรอบปี พ.ศ. 2543
 X11 = ภาวะหนี้สิน
 X12 = จำนวนแรงงาน
 X13 = ขนาดการถือครองที่ดิน

และตัวแปรตาม (Y) ดังนี้

- Y1 = การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน
 Y2 = การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม
 Y3 = การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
 Y4 = การมีส่วนร่วมของเกษตรกรใน โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม
 ในเขตปฏิรูปที่ดิน

จากความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละคู่ซึ่งแสดงในตารางที่ 4.14 พบว่า ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์ทุกตัว ไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดที่มีความสัมพันธ์สูง (เกินกว่า 0.80) จึงไม่ก่อให้เกิดปัญหา Multi Collinearity ซึ่งจะเป็นการละเมิดข้อสมมติฐานที่เกี่ยวกับเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบปกติ

ตารางที่ 4.14 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดที่ใช้ในการวิเคราะห์ถดถอยแต่ละคู่

โดยแสดงในรูปเมตริกสัมพัทธ์ (Correlation matrix)

variable	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12	X13
เพศ (X1)	1.000	-0.003	-0.177	-0.090	-0.134	.118	.147	-.054	-.030	-.144	-.155	-.006	-.057
อายุ (X2)		1.000	-.323	-.028	-.104	.116	.484	-.053	.205	-.060	-.085	-.336	.148
ระดับการศึกษา (X3)			1.000	.380	.336	-.103	-.297	.161	-.127	.293	.374	.230	.010
ความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่างๆ X4				1.000	.706	.046	-.021	.267	-.004	.118	.268	.171	.141
ความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหา (X5)					1.000	-.047	-.151	.263	-.086	.145	.283	.221	.127
ตำแหน่งทางสังคม (X6)						1.000	.260	-.160	-.125	-.118	.039	.111	-.089
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในท้องถิ่น X7							1.000	-.156	.121	-.072	-.094	-.145	.127
การได้รับการสนับสนุน (X8)								1.000	-.021	.047	.105	-.004	-.008
จำนวนแรงงาน (X9)									1.000	-.056	-.110	-.150	.182
รายได้ (X10)										1.000	.805	.144	.278
รายจ่าย (X11)											1.000	.225	.233
หนี้สิน (X12)												1.000	.015
ขนาดการถือครองที่ดิน (X13)													1.000

Dependent Variable : การมีส่วนร่วมของเกษตรกร ในเรื่องการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน

: การมีส่วนร่วมของเกษตรกร ในเรื่องการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม

: การมีส่วนร่วมของเกษตรกร ในเรื่องการวางแผนพัฒนาโครงการสร้างพื้นฐาน

ตารางที่ 4.15 การวิเคราะห์ถดถอยการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ด้านการพัฒนาการเกษตร
แบบผสมผสาน

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย	t	sig t
(Constant)	-.265	-.777	.438
เพศ	4.324E-02	.603	.547
อายุ	8.977E-03	2.030	.043*
ระดับการศึกษา	2.772E-02	.406	.685
ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่าง ๆ	.444	10.465	.000**
ระดับความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตร	-.128	-2.386	.018*
ตำแหน่งทางสังคม	-4.088E-02	-1.071	.285
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในท้องถิ่น	-2.294E-04	-.085	.932
การได้รับการสนับสนุน ภายใต้อโครงการ ฯ	-3.792E-03	-.033	.974
จำนวนแรงงานที่ทำการเกษตร	6.600E-03	.318	.751
รายได้	-2.367E-06	-1.271	.205
รายจ่าย	6.089E-06	2.608	.010**
ภาวะหนี้สิน	-2.127E-02	-.256	.798
ขนาดการถือครองที่ดิน	1.776E-02	6.367	.000**

$R^2 = 0.515$, $SEE = 0.6043$, $F = 24.067$, $Sig. of F = .000$

*มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($P < .05$)

** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($P < .01$)

จากตารางที่ 4.15 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุ ได้ค่า $F = 24.067$ Sig of $F = .000$ หมายความว่า มีตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามในรูปแบบเชิงเส้น เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ของการตัดสินใจเชิงพหุ (Multiple Coefficient of Determination = R^2) ปรากฏว่าค่า R^2 มีค่า = 0.515 แสดงว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมด 13 ตัว สามารถอธิบายการผันแปร การเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม (การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน ภายใต้อโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน) ได้ร้อยละ 51.50 เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับตัวแปรตาม พบว่า อายุ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ระดับความรู้ที่ได้รับจาก

แหล่งต่าง ๆ รายจ่าย และขนาดการถือครองที่ดิน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ระดับความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตร มีความสัมพันธ์เชิงลบกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนเพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางสังคม ระยะเวลาอาศัยอยู่ในท้องถิ่น การได้รับการสนับสนุนภายใต้โครงการ ฯ รายได้ ภาวะหนี้สิน และจำนวนแรงงาน พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในทางสถิติ

จากผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุได้สมการพยากรณ์การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน ดังนี้

$$\begin{aligned}
 Y = & - .265 + 4.324E-02 + 8.977E-03 + 2.772E-02 + .444 \\
 & - .128 - 4.088E-02 - 2.294E-04 - 3.792E-03 + 6.600E-03 \\
 & - 2.367E-06 + 6.089E-06 - 2.127E-02 + 1.776E-02
 \end{aligned}$$

ตารางที่ 4.16 การวิเคราะห์ถดถอยการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ด้านการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย	t	sig t
(Constant)	-.888	-2.339	.020*
เพศ	.140	1.760	.079
อายุ	1.803E-02	3.671	.000**
ระดับการศึกษา	7.482E-02	.987	.325
ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่าง ๆ	.621	13.188	.000**
ระดับความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตร	-.315	-5.292	.000**
ตำแหน่งทางสังคม	-9.340E-02	-2.204	.028*
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในท้องถิ่น	-6.089E-03	-2.028	.043*
การได้รับการสนับสนุน ภายใต้โครงการ ฯ	6.605E-02	.518	.605
จำนวนแรงงานที่ทำการเกษตร	4.206E-02	1.826	.069
รายได้	-5.835E-06	-2.822	.005**
รายจ่าย	9.893E-06	3.815	.000**
ภาวะหนี้สิน	-.171	-1.854	.065
ขนาดการถือครองที่ดิน	7.605E-04	.245	.806

$R^2 = 0.523$, $SEE = 0.6710$, $F = 24.901$, $Sig. of F = .000$

*มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($P < .05$)

**มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($P < .01$)

จากตารางที่ 4.16 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุ ได้ค่า $F = 24.901$ $Sig. of F = .000$ หมายความว่า มีตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามในรูปแบบเชิงเส้น เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ของการตัดสินใจเชิงพหุ (Multiple Coefficient of Determination = R^2) ปรากฏว่าค่า R^2 มีค่า = 0.523 มีตัวแปรอิสระทั้งหมด 13 ตัว สามารถอธิบายการผันแปรการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม (การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน) ได้ร้อยละ 52.30 เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับตัวแปรตาม พบว่า อายุ ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่างๆ และรายจ่าย มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนตำแหน่งทางสังคม และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์เชิงลบกับการมี

ส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ระดับความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตร และรายได้ มีความสัมพันธ์เชิงลบกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนเพศ ระดับการศึกษา การได้รับการสนับสนุนภายใต้โครงการ ฯ ภาวะหนี้สิน จำนวนแรงงาน และขนาดการถือครองที่ดิน พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในทางสถิติ

จากผลการวิเคราะห์ถดถอยพบได้สมการพยากรณ์การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ดังนี้

$$\begin{aligned}
 Y = & - .888 + .140 + 1.803E-02 + 7.482E-02 + .621 \\
 & - .315 - 9.340E-02 - 6.089E-03 + 6.605E-02 + 4.206E-02 \\
 & - 5.835E-06 + 9.893E-06 - .171 + 7.605E-04
 \end{aligned}$$

ตารางที่ 4.17 การวิเคราะห์ถดถอยการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ด้านการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย	t	sig t
(Constant)	.241	.660	.510
เพศ	-5.755E-02	-.752	.453
อายุ	1.228E-04	.026	.979
ระดับการศึกษา	-1.101E-02	-.151	.880
ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่าง ๆ	-.134	-2.956	.003**
ระดับความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตร	.177	3.097	.002**
ตำแหน่งทางสังคม	-3.888E-02	-.955	.340
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในท้องถิ่น	-7.271E-04	-.252	.801
การได้รับการสนับสนุน ภายได้โครงการ ฯ	.465	3.798	.000**
จำนวนแรงงานที่ทำการเกษตร	-2.308E-02	-1.043	.298
รายได้	6.864E-06	3.457	.001**
รายจ่าย	-5.239E-06	-2.104	.036*
ภาวะหนี้สิน	.190	2.139	.033*
ขนาดการถือครองที่ดิน	6.034E-03	2.028	.043*

$R^2 = 0.188$, $SEE = 0.6444$, $F = 5.244$, $Sig. of F = .000$

*มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($P < .05$)

**มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($P < .01$)

จากตารางที่ 4.17 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุ ได้ค่า $F = 5.244$ Sig of $F = .000$ หมายความว่า มีตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามในรูปเชิงเส้น เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ของการตัดสินใจเชิงพหุ (Multiple Coefficient of Determination = R^2) ปรากฏว่าค่า R^2 มีค่า = 0.188 มีตัวแปรอิสระทั้งหมด 13 ตัว สามารถอธิบายการผันแปรการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม (การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภายได้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน) ได้ร้อยละ 18.80 เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับตัวแปรตาม พบว่า ภาวะหนี้สิน และขนาดการถือครองที่ดินมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ระดับความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตร การได้รับการสนับสนุนภายใต้โครงการ ฯ และรายได้ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 รายจ่าย มีความสัมพันธ์เชิงลบกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่าง ๆ มีความสัมพันธ์เชิงลบกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางสังคม ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น และจำนวนแรงงาน พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในทางสถิติ

จากผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุได้สมการพยากรณ์การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ดังนี้

$$\begin{aligned}
 Y = & .241 - 5.755E-02 + 1.228E-04 - 1.101E-02 - .134 \\
 & + .177 - 3.888E-02 - 7.271E-04 + .465 - 2.308E-02 \\
 & + 6.864E-06 - 5.239E-06 + .190 + 6.034E-03
 \end{aligned}$$

ตารางที่ 4.18 การวิเคราะห์ถดถอยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่
เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย	t	sig t
(Constant)	-.304	-1.280	.202
เพศ	4.198E-02	.841	.401
อายุ	9.042E-03	2.940	.004**
ระดับการศึกษา	3.051E-02	.642	.521
ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่าง ๆ	.310	10.526	.000**
ระดับความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตร	-8.862E-02	-2.378	.018*
ตำแหน่งทางสังคม	-5.772E-02	-2.175	.030*
ระยะเวลาอาศัยอยู่ในท้องถิ่น	-2.349E-03	-1.249	.213
การได้รับการสนับสนุน ภายใต้โครงการ ฯ	.176	2.202	.028*
จำนวนแรงงานที่ทำการเกษตร	8.526E-03	.591	.555
รายได้	-4.459E-07	-.344	.731
รายจ่าย	3.581E-06	2.206	.028*
ภาวะหนี้สิน	-9.414E-04	-.016	.987
ขนาดการถือครองที่ดิน	8.186E-03	4.220	.000**

$R^2 = 0.409$, $SEE = 0.6399$, $F = 24.445$, $Sig. of F = .000$

*มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($P < .05$)

**มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($P < .01$)

จากตารางที่ 4.18 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุ ได้ค่า $F = 24.445$ Sig of $F = .000$ หมายความว่า มีตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามในรูปแบบเชิงเส้น เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ของการตัดสินใจเชิงพหุ (Multiple Coefficient of Determination = R^2) ปรากฏว่าค่า R^2 มีค่า = 0.409 มีตัวแปรอิสระทั้งหมด 13 ตัว สามารถอธิบายการผันแปรการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม (การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ในเขตปฏิรูปที่ดิน) ได้ร้อยละ 40.30 เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับตัวแปรตาม พบว่า การได้รับการสนับสนุนภายใต้โครงการ ฯ และรายจ่าย มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อายุ ระดับความรู้ที่ได้รับจาก

แหล่งต่าง ๆ และขนาดการถือครอง มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ระดับความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตร และตำแหน่งทางสังคม มีความสัมพันธ์เชิงลบกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนเพศ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น รายได้ จำนวนแรงงาน และภาวะหนี้สิน พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในทางสถิติ

จากผลการวิเคราะห์หาค่าถดถอยพบได้สมการพยากรณ์การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ดังนี้

$$\begin{aligned}
 Y = & - .304 + 4.198E-02 + 9.042E-03 + 3.051E-02 + .310 \\
 & - 8.862E-02 - 5.772E-02 - 2.349E-03 + .176 + 8.526E-03 \\
 & - 4.459E-07 + 3.581E-06 - 9.414E-04 + 8.186E-03
 \end{aligned}$$

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรใน โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร มีวัตถุประสงค์ วิธิดำเนินการวิจัย และผลการวิจัย ดังนี้

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรใน โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร

1.1.2 เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรใน โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร

1.1.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรใน โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร

1.2. วิธิดำเนินการวิจัย

1.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย คือประชาชนที่มีภูมิลำเนาและอาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร ครอบคลุมพื้นที่ 33 หมู่บ้าน 4 ตำบล ของอำเภอดงหลวง รวมทั้งสิ้น 1,384 ครัวเรือน โดยประชากรเหล่านี้จะต้องเป็นผู้ที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน และเป็นผู้ที่ได้รับผลโดยตรงทั้งทางบวกและทางลบจากการดำเนินงานโครงการ ฯ

1.2.2 การกำหนดขนาดและการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มคัดเลือกมาจากตัวแทนครัวเรือนของประชากรที่จะศึกษา ครัวเรือนละ 1 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน กำหนดขนาดตัวอย่าง (sample size) โดยใช้สูตรในการคำนวณของ Yamane และผู้วิจัยยินยอมให้มีความคลาดเคลื่อน 5 % ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 310 คน จากนั้นคิดสัดส่วนของแต่ละตำบลและหมู่บ้าน ว่าแต่ละตำบลและหมู่บ้านต้องการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจำนวนเท่าไร แล้วทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีจับฉลากเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างตามจำนวนที่ต้องการ

1.2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ซึ่งสร้างจากกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 4 ตอน จำแนกตามกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) และได้ทำการทดสอบหาความตรงของเนื้อหา (Content Validity) และการหาความเชื่อมั่น (Reliability) แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้วไปสัมภาษณ์เกษตรกรแบบรายบุคคล ตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ได้คิดสัดส่วนและสุ่มคัดเลือกความต้องการ ดังนี้ ตำบลกกตุม จำนวน 127 คน ตำบลพังแดง จำนวน 94 คน ตำบลหนองแคน จำนวน 37 คน และตำบลคงหลวง จำนวน 52 คน รวมเป็นจำนวนกลุ่มตัวอย่างจาก 4 ตำบล 33 หมู่บ้านทั้งสิ้น 310 คน

1.2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคม SPSS for Windows และใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่าง ๆ ดังนี้

- 1) อธิบายลักษณะข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการแจกแจงความถี่ (Frequencies) ค่าร้อยละ (Percentaye) ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าต่ำสุด (Minimum) ค่าสูงสุด (Maximum)
- 2) วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของข้อมูล โดยใช้สถิติในการคำนวณด้วยวิธีการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบปกติ (Multiple Regression Analysis)

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลและสภาพทางสังคมของเกษตรกร

1) ข้อมูลส่วนบุคคล

เกษตรกรเป็นเพศชายและเพศหญิงจำนวนเท่า ๆ กัน มีอายุเฉลี่ย 47 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่มีตำแหน่งทางสังคม โดยเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนที่อาศัยอยู่ อาศัยอยู่ในท้องถิ่นโดยเฉลี่ย 35 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการ ฯ โดยได้รับการฝึกอบรมมากที่สุด รองลงมาได้รับกึ่งพันธุ์ไม้ผล และการศึกษาดูงานตามลำดับ ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก และประกอบอาชีพรองโดยการเลี้ยงสัตว์มากที่สุด รองลงมา คือทำไร่ และรับจ้าง ตามลำดับ

2) การเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของเกษตรกร ภายใต้โครงการ ฯ ส่วนใหญ่ได้รับการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์จากแหล่งความรู้ที่เป็นหอกระจายข่าว รองลงมาคือการฝึกอบรม รายการวิทยุโทรทัศน์ การเยี่ยมชมของเจ้าหน้าที่ ตามลำดับ โดยมีความรู้จากการฝึกอบรม รายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์และการเยี่ยมชมของเจ้าหน้าที่ในระดับปานกลาง จากการเข้ารับการฝึกอบรม ทำให้ เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับความรู้ด้านการเกษตรผสมผสาน รองลงมาคือการพัฒนารูปแบบการผลิต โดยได้รับความรู้ในระดับที่มากจากหลักสูตรการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน และมีความรู้ในระดับปานกลาง จากหลักสูตรการพัฒนารูปแบบการผลิต การเกษตรผสมผสาน การบริหารจัดการกลุ่ม การบริหารจัดการทุนและธุรกิจชุมชน และการขยายพันธุ์ไม้ผล ด้านการศึกษาดูงาน เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับความรู้ในเรื่องการเกษตรผสมผสาน รองลงมาคือการศึกษาดูงานการแปรรูปผลผลิต กลุ่มออมทรัพย์ ตามลำดับ โดยได้รับความรู้ในระดับปานกลางจากการศึกษาดูงานเรื่องการเกษตรผสมผสาน การแปรรูปผลผลิต กลุ่มสตรี กลุ่มทอผ้า และกลุ่มออมทรัพย์ และได้รับความรู้ในระดับที่น้อยจากการศึกษาดูงานในเรื่องกลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มจักสาน และกลุ่มผู้ใช้น้ำ

1.3.2 ข้อมูลสภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่มีแรงงานที่ทำการเกษตรในครัวเรือน เฉลี่ย 3 คน ถึงครองที่ดินเฉลี่ย 22 ไร่ มีรายได้จากภาคเกษตร 27,055 บาทต่อปี รายได้จากนอกภาคเกษตร 8,672 บาทต่อปี เมื่อรวมรายได้สุทธิแล้ว เกษตรกรมีรายได้ 35,670 บาทต่อปี สำหรับรายจ่ายของเกษตรกร ส่วนใหญ่มีรายจ่ายด้านการเกษตร 8,991 บาทต่อปี มีรายจ่ายด้านการบริโภคในครัวเรือน 16,020 บาทต่อปี และมีรายจ่ายด้านงานพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียม/ประเพณี/วัฒนธรรม 2,708 บาทต่อปี เมื่อรวมรายจ่ายสุทธิแล้ว ปรากฏว่ามีรายจ่าย 27,720 บาทต่อปี เกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สิน โดยมีหนี้สินเฉลี่ย 190,007 บาทต่อปี โดยกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มากที่สุด รองลงมาคือกองทุนหมู่บ้าน กขคจ. สหกรณ์การเกษตร แหล่งเงินกู้อื่น ๆ และกลุ่มออมทรัพย์ตามลำดับ

1.3.3 การมีส่วนร่วมของเกษตรกร

1) การมีส่วนร่วมของเกษตรกร ด้านการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรกรส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ที่ดินในระดับปานกลาง มีเพียงส่วนน้อยที่มีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการผลิตโดยมีส่วนร่วมในระดับที่น้อย

2) การมีส่วนร่วมของเกษตรกร ด้านการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม

มีเกษตรกรส่วนน้อยที่มีส่วนร่วมในการใช้สารปรับปรุงบำรุงดิน การอนุรักษ์ดินและน้ำ และการปลูกต้นไม้เป็นแนวกันชน โดยมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

3) การมีส่วนร่วมของเกษตรกร ด้านการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

เกษตรกรเพียงส่วนน้อยที่มีส่วนร่วมในการก่อสร้างถนนสายหลัก ก่อสร้างถนนสายซอย ก่อสร้างทางลำเลียงในแปลงเกษตรกรรม ขุดสระน้ำสาธารณะ ขนาด 100,000 ลบ.ม. ขุดสระเก็บน้ำเพื่อการเกษตรผสมผสาน ขนาด 1,260 ลบ.ม. ขยายสระเก็บน้ำ ขนาด 6,000 ลบ.ม. ก่อสร้างฝายน้ำล้น ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ ก่อสร้างสถานีสูบน้ำห้วยบางทราย ก่อสร้างระบบชลประทาน ขุดลอกแหล่งน้ำ โดยมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก

4) การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อม

โทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน เกษตรกรมีส่วนร่วมในโครงการ ด้านการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสานมากที่สุด รองลงมาคือด้านการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และด้านการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ตามลำดับ ทั้งนี้มีส่วนร่วมในด้านการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน และการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ส่วนด้านการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

5) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

(1) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสานตัวแปรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในเชิงบวก คืออายุ ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่างๆ รายจ่าย และขนาดการถือครองที่ดิน ส่วนตัวแปรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในเชิงลบ คือระดับความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตร

(2) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม โดยตัวแปรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในเชิงบวกคืออายุ ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ต่างๆ และรายจ่าย ส่วนตัวแปรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในเชิงลบคือการมีตำแหน่งทางสังคม ระยะเวลาอาศัยอยู่ในท้องถิ่น ระดับความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตร และรายได้

(3) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ตัวแปรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในเชิงบวก คือภาวะหนี้สิน ขนาดการถือครองที่ดิน ความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตร การได้รับการสนับสนุน และรายได้ ส่วนตัวแปรที่มีผลในเชิงลบ คือรายจ่าย และระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่างๆ

(4) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ตัวแปรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในเชิงบวก คือการได้รับการสนับสนุน รายจ่าย อายุ ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่างๆ และขนาดการถือครองที่ดิน ส่วนตัวแปรที่มีผลในเชิงลบ คือระดับความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตร และการมีตำแหน่งทางสังคม

2. การอภิปรายผล

2.1 สภาพทั่วไปของเกษตรกร

2.1.1 เกษตรกรส่วนมากได้รับการสนับสนุนกิจกรรมจากโครงการหลายอย่าง

เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการสนับสนุนปัจจัยการผลิต เป็นต้น ทั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ต้องการสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาอาชีพของเกษตรกร

2.1.2 เกษตรกรส่วนใหญ่มีโอกาสได้รับความรู้จากแหล่งต่าง ๆ โดยเฉพาะหอ

กระจายข่าว การฝึกอบรม การเยี่ยมเยียนของเจ้าหน้าที่และการศึกษาดูงาน ส่วนเนื้อหาหลักสูตรได้รับความรู้จากหลักสูตรการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนในระดับมาก รองลงมาคือหลักสูตรการพัฒนารูปแบบการผลิต และการเกษตรผสมผสาน ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการที่ต้องการให้เกษตรกรสามารถอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม

2.1.3 จากการศึกษาเกี่ยวกับรายได้ของเกษตรกร เกษตรกรส่วนมากมีรายได้สุทธิอยู่ระหว่าง 10,000 – 30,000 บาทต่อปี โดยเป็นรายได้ที่มาจากภาคเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้มีรายจ่ายสุทธิอยู่ระหว่าง 10,000 – 30,000 บาทต่อปี โดยส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายด้านการบริโภคในครัวเรือน ส่วนรายจ่ายในภาคเกษตรต่ำ อาจเป็นผลจากการที่เกษตรกรได้ทำการเกษตรแบบผสมผสานเพิ่มขึ้น ทำให้เพิ่มรายได้และลดรายจ่าย โดยการใช้สารธรรมชาติปรับปรุงบำรุงดินทำให้ลดการใช้สารเคมี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ด้วยการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน นอกจากนี้ยังพบว่า เกษตรกรมีรายได้ค่อนข้างจะสอดคล้องกับรายจ่ายในครัวเรือน มีบางรายได้เหตุผลว่าหากวันไหนหาเงินมาใช้จ่ายไม่ได้ก็อาศัยเก็บหาของป่าซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติมาบริโภคแทน

2.2 การมีส่วนร่วมของเกษตรกร

2.2.1 เกษตรกรส่วนมากเข้ามามีส่วนร่วมในด้านการพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ในที่ดิน เกษตรกรมีระดับคะแนนการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง โดยการทำนา ซึ่งถือว่าเป็นอาชีพหลัก รองลงมาคือการทำไร่ มีเกษตรกรจำนวนน้อยมากที่ใช้ประโยชน์จากที่ดิน โดยการปลูกพืชหมุนเวียนและพัฒนารูปแบบการผลิต แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรยังไม่มีการพัฒนาพื้นที่ดินให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ส่วนใหญ่ยังคงปลูกพืชเชิงเดี่ยว (Mono - Crop - Culture) แบบดั้งเดิม ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างบางรายให้เหตุผลว่า ดินเสื่อมโทรมขาดความอุดมสมบูรณ์ แห้งแล้งขาดแคลนแหล่งน้ำทางการเกษตร ขาดแคลนแรงงาน และ ไม่มีเงินทุน

2.2.2 เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมน้อยในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ซึ่งมีระดับคะแนนการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยที่สุด โดยประเด็นการใช้สารธรรมชาติปรับปรุงดิน เกษตรกรมีคะแนนการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนใหญ่มีการใช้ปุ๋ยคอก ทั้งนี้ให้เหตุผลว่าเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายและมีอยู่ในท้องถิ่น รองลงมา คือการใช้ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ และจากการฝึกอบรมและศึกษาดูงาน ส่วนการใช้น้ำหมักชีวภาพ ยังไม่มีการใช้แพร่หลายในท้องถิ่น เกษตรกรบางรายให้เหตุผลว่ามีขั้นตอนการทำยุ่งยาก อีกรายหนึ่งให้เหตุผลว่าทดลองใช้แล้วเห็นผลช้าและไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร

2.2.3 เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมน้อยที่สุดในด้านการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งกิจกรรมการขุดสระเก็บน้ำเพื่อการเกษตรแบบผสมผสาน ขนาด 1,260 ลบ.ม. มีมากที่สุด รองลงมาคือ การก่อสร้างทางลำเลียงในแปลงเกษตรกรรม (on - farm road) และการก่อสร้างฝายน้ำล้น ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า ทางโครงการสนับสนุนให้ฟรี บางรายให้เหตุผลว่าสามารถแก้ไขปัญหาความเป็นอยู่ของเกษตรกรได้ แสดงให้เห็นว่าการที่เกษตรกรจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้นต้องได้รับผลตอบแทนและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร

2.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

2.3.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดินในเชิงบวก ได้แก่ อายุ ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ต่างๆ ขนาดการถือครองที่ดิน การได้รับการสนับสนุนจากโครงการ และรายจ่าย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ถ้าเกษตรกรมีอายุ มีความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ต่างๆ ขนาดการถือครองที่ดิน การได้รับการสนับสนุน และรายจ่ายมากจะมีผลทำให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในโครงการมากขึ้นด้วย

2.3.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดินในเชิงลบ

ได้แก่ การมีตำแหน่งทางสังคม และระดับความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตร แสดงว่าเกษตรกรที่มีตำแหน่งทางสังคมจะมีส่วนร่วมน้อยกว่าเกษตรกรที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม ทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจาก เกษตรกรที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคมนั้น อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการมาเป็นเวลานาน และเป็นกลุ่มเป้าหมายของ โครงการเช่นเดียวกับเกษตรกรที่มีตำแหน่งทางสังคม

นอกจากนี้การเกษตรที่มีระดับความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตรมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการมีส่วนร่วมในโครงการ อาจเป็นผลเนื่องมาจาก เกษตรกรมีความรู้ที่ได้รับจากเนื้อหาหลักสูตรมากสามารถจัดการการผลิตและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมได้ด้วยตัวเอง จึงเป็นผลให้มีส่วนร่วมในโครงการน้อย และอีกประการหนึ่งเนื้อหาหลักสูตรอาจไม่สอดคล้องสัมพันธ์กับการดำเนินการ โครงการฯ

3. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร มีข้อเสนอแนะดังนี้

3.1 ปรับปรุงวิธีการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตร โดยมีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ อย่างทั่วถึง เพื่อให้เกษตรกรได้รับรู้ และเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม โดยเฉพาะการใช้หอกระจายข่าว ซึ่งจากการศึกษา พบว่า จำนวนเกษตรกรมีโอกาสได้รับข้อมูลข่าวสารจากหอกระจายข่าวมาก

3.2 ควรสนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานจำเป็น เนื่องจากสภาพพื้นที่ไม่เหมาะสมกับการทำการเกษตรกรรม ขาดแคลนแหล่งน้ำที่จะใช้ในการทำการเกษตร ระดับน้ำใต้ดินอยู่ลึกมาก หากสามารถที่จะดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ ฝายน้ำล้น สระเก็บน้ำขนาดใหญ่ รวมถึงการขุดสระเก็บน้ำขนาดเล็กในแปลงเกษตรกรรม จะสามารถแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำทางการเกษตรได้ นอกจากนี้การก่อสร้าง ถนนสายหลัก สายซอย ทางลำเลียงในแปลงเกษตรกรรม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการขนส่งให้แก่เกษตรกร จะทำให้มีเกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมยิ่งขึ้น

3.3 กระบวนการให้ความรู้ ในการส่งเสริมอาชีพควรจะมีการเพิ่มพูนความรู้และเสริมประสบการณ์ โดยการฝึกอบรมและศึกษาดูงาน โดยปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรให้สอดคล้องสัมพันธ์กับโครงการเช่น การฝึกอบรมในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมใน

ชุมชน ซึ่งจากการศึกษา พบว่า เกษตรกรได้รับความรู้ในระดับมาก แต่มีคนมาเข้ารับการอบรมเรื่องนี้ค่อนข้างน้อย

3.4 การพัฒนาอาชีพและรายได้ ควรจะส่งเสริมแรงจูงใจให้เกษตรกรรู้จักการใช้ประโยชน์ในที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการวางแผนการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างยั่งยืน มีการปลูกพืชหลาย ๆ ชนิดในพื้นที่เดียวกัน สนับสนุนปัจจัยการผลิตพื้นฐานจำเป็น เช่น ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยสัตว์ สินเชื้อดองเปียก เป็นต้น นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้เกษตรกรลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ โดยเฉพาะรายจ่ายในภาคการเกษตร ซึ่งจากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีรายจ่ายในภาคการเกษตรน้อยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการที่เน้นการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม โดยการส่งเสริมให้มีการใช้สารธรรมชาติปรับปรุงดิน เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด หรือปุ๋ยอินทรีย์ ควบคู่ไปกับการใช้ปุ๋ยเคมี เพื่อลดความเสี่ยง ลดต้นทุนการผลิต และลดรายจ่ายในครัวเรือน พร้อมกับการฟื้นฟูสภาพที่ดินให้อุดมสมบูรณ์โดยวิธีธรรมชาติ นอกจากนี้ควรส่งเสริมการทำเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรแบบธรรมชาติ เกษตรปลอดสารพิษ เกษตรอินทรีย์และเกษตรยั่งยืน โดยการส่งเสริมการปลูกพืชหลาย ๆ ชนิดในพื้นที่เดียวกัน หรือมีการปลูกพืชหมุนเวียนแล้วแต่ความเหมาะสมตามสภาพพื้นที่

3.5 จากผลการศึกษา พบว่า มีเกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการฯ จำนวนน้อย เกือบทุกกิจกรรม โดยเฉพาะด้านการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และการวางแผนพัฒนา โครงสร้างพื้นฐาน ควรจะทำการศึกษาเพิ่มเติมถึงเหตุผลที่เกษตรกรไม่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ และหาแนวทางให้เกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวมากขึ้น

3.6 ควรมีการประเมินผลโครงการ ภายหลังจากสิ้นสุดโครงการ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา วิไลรัตน์ “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนของหมู่บ้าน
จัดสรรเทพประทาน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2531
- ขวัญชัย วงศ์นิติกร “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของผู้อยู่อาศัยในเขต
หมู่บ้านจัดสรรเทพประทาน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2532
- ฉัตร ปิ่นปัก “การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และการใช้ประโยชน์ที่ดินของประชาชน
บ้านจวน ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญา
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วนศาสตร์) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2543
- ชัยโรจน์ ธนสันติ “การมีส่วนร่วมของกรรมการสภาตำบลในงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ:
ศึกษารณกิจจังหวัดอุบลราชธานี” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล 2535
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา” กรุงเทพมหานคร ศูนย์ศึกษา
นโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล 2527
- บัวพันธ์ พรรคทิง และคณะ รายงานการวิจัย เรื่องการเข้าร่วมในขบวนการพัฒนาของชาวบ้าน
กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์อาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2532
- บุญเยี่ยม ตระกูลวงษ์ “การมีส่วนร่วมของชุมชน” วารสารสุขศึกษา 8 (3) 2528 หน้า 65-70
- เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ “หน่วยที่ 9 การวิจัยการมีส่วนร่วมทางการเกษตร” ใน ประมวลสาระ
ชุดวิชาการวิจัยเพื่อการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตร เล่ม 2 นนทบุรี สาขาวิชา
ส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2544
- ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” วารสารพัฒนาชุมชน 27 (2) 2531
หน้า 24-25
- ยูวัฒน์ วุฒิเมธี หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท กรุงเทพมหานคร พิมพ์ไทย
อนุเคราะห์ 2526
- วัชรพงษ์ สุภรักษา “ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง:
กรณีศึกษา 2 หมู่บ้าน” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2535

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน: ประชาชน ข้าราชการ และผู้นำ
รัฐบาล กรุงเทพมหานคร โอเคียนสโตร์ 2530

วิระ โอสถานนท์ “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท” *ข่าวสารเกษตรศาสตร์*
24(2) 2511 หน้า 5-60

สุจินต์ ดาววิระกุล “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน: ศึกษา
เฉพาะกรณีหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัดนครสวรรค์
ประจำปี 2527” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2527

สุพรชัย มั่งมีสิทธิ์ “การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชนในโครงการขององค์กร
พัฒนาเอกชน: ศึกษากรณีโครงการป่าชุมชนที่ริเริ่มโดยศูนย์พัฒนาหมู่บ้านชนบทผสม
ผสาน อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2535

สุรพล จันทร์ปัดย์ “หน่วยที่ 13 การนิเทศในการบริหารโครงการส่งเสริมการเกษตร” ใน *เอกสาร
การสอนชุดวิชาการบริหารและการนิเทศงานส่งเสริมการเกษตร* เล่ม 2 นนทบุรี
สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2544

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม “โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขต
ปฏิรูปที่ดิน ด้วยการเกษตรผสมผสาน (ระยะที่ 1)” กรุงเทพมหานคร 2542
(อัดสำเนา)

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดมุกดาหาร “สรุปผลการดำเนินงานโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่
เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร” มุกดาหาร 2543 (อัดสำเนา)

อำนาจ อนันตชัย “การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท” ใน *เอกสารการ
สอนชุดวิชาการพัฒนาชนบท* หน้า 134-135 พิมพ์ครั้งที่ 4 นนทบุรี สาขาส่งเสริม
การเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2531

อำพล จินดาวงศ์ “การศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการดำเนินงานโครงการทำนบปลาประจำ
หมู่บ้านในจังหวัดอุดรธานี” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
ส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2543

อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. “มนุษยวิทยาสังคมกับการพัฒนาชนบท” ใน *บทบาทของวิชาสังคมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์กับการพัฒนาชนบท* หน้า 20-21 พิมพ์ครั้งที่ 1 ขอนแก่น
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2532

Cohen, J.M. and N.T.Uphoff. *Rural Development Participation* Ithaca, New York: Cornell University. 1977.

Van Dusseldrop , D.B.W.M. "Participation in Planing Development Influenced By Governments of Developing Countries at Local Level in Rural Areas." Wageningen: Department of Rural Sociology in the Topics and Subtropics Agricultural University, 1981.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ประเด็นปัญหาการวิจัย

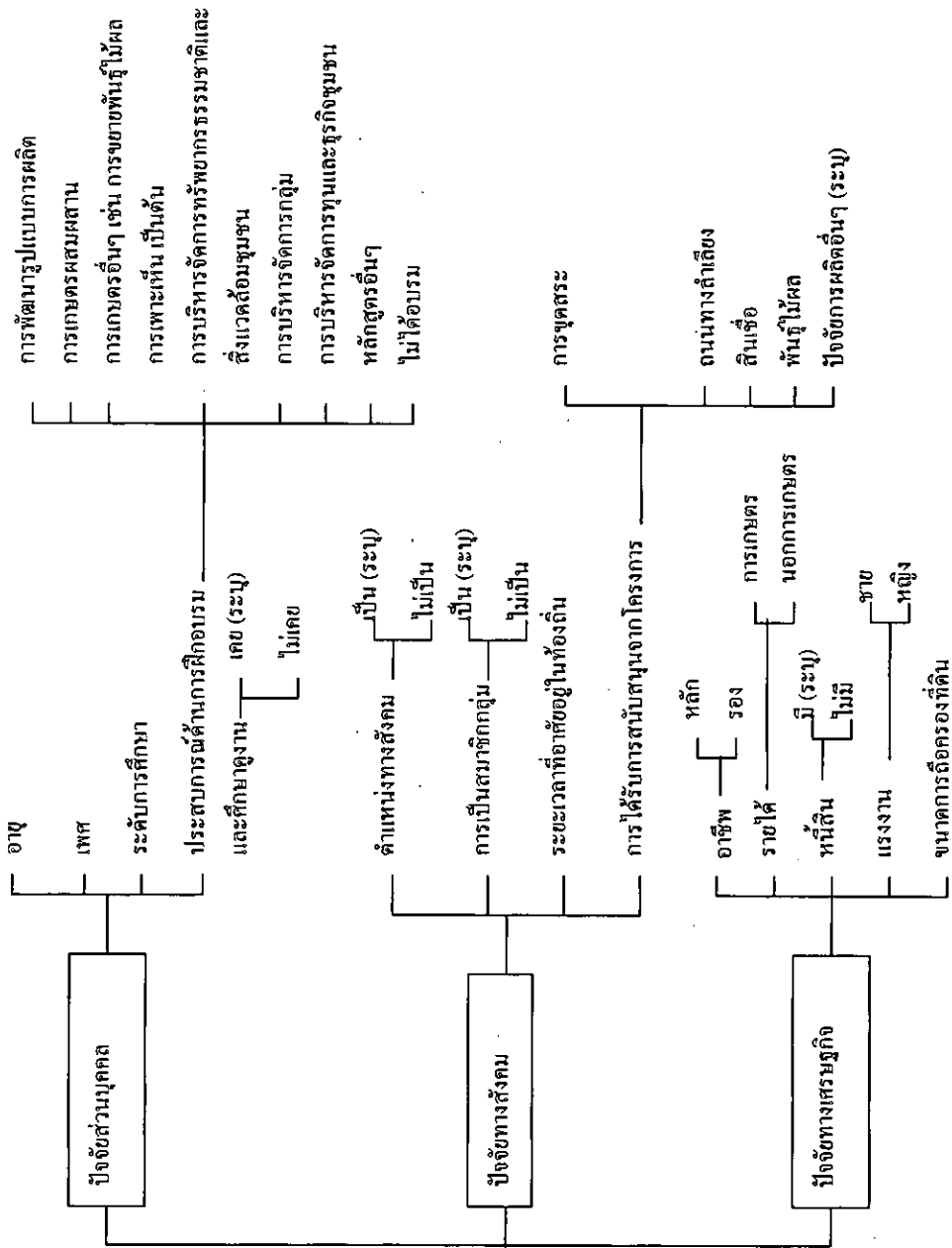
ประเด็นปัญหาการวิจัย

ประเด็นปัญหาการวิจัย

ประเด็นย่อย 1

ประเด็นย่อย 2

ประเด็นย่อย 3

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน ในเรื่อง

1. การพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสาน
2. การฟื้นฟูสภาพแวดล้อม
3. การวางแผนพัฒนาโครงการสร้างพื้นฐาน

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย

หมายเลขแบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย

เรื่อง

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม
ในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดมุกดาหาร

คำชี้แจง

โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง หน้าข้อความที่ต้องการ และเติมข้อความลงใน
ช่องว่างที่กำหนดให้

ชื่อ

นามสกุล

อยู่บ้านเลขที่

หมู่ที่

บ้าน

ตำบล

อำเภอ

จังหวัด

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล1.) เพศ 1. ชาย 2. หญิง

2.) อายุ.....ปี

3.) ระดับการศึกษา

 1. ไม่ได้รับการศึกษา 2. ประถมศึกษา 3. มัธยมศึกษาตอนต้น 4. มัธยมศึกษาตอนปลาย 5. ปวส. หรือ อนุปริญญา 6. ปริญญาตรี 7. อื่น ๆ (ระบุ)

4.) ท่านได้รับการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดมุกดาหาร จากแหล่งความรู้ดังต่อไปนี้หรือไม่ เล็กน้อยเพียงใด

หมายเหตุ คะแนนระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ

0 คะแนน ไม่ได้รับเลย

1 คะแนน ได้รับน้อยที่สุด

2 คะแนน ได้รับน้อย

3 คะแนน ได้รับปานกลาง

4 คะแนน ได้รับมาก

5 คะแนน ได้รับมากที่สุด

แหล่งความรู้	ระดับความรู้ที่ได้รับ					
	0	1	2	3	4	5
4.1.การฝึกอบรม	
4.2.การศึกษาดูงาน
4.3.การเยี่ยมชมของเจ้าหน้าที่
4.4.รายการวิทยุ โทรทัศน์
4.5.รายการวิทยุกระจายเสียง
4.6.หอกระจายข่าว
4.7.สื่อสิ่งพิมพ์

5). ท่านได้รับการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์เพิ่มเติม ภายใต้โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดมุกดาหาร ในเรื่องต่อไปนี้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด

หมายเหตุ คะแนนระดับความรู้ที่ได้รับ

- 0 คะแนน ไม่ได้รับเลย
 1 คะแนน ได้รับน้อยที่สุด
 2 คะแนน ได้รับน้อย
 3 คะแนน ได้รับปานกลาง
 4 คะแนน ได้รับมาก
 5 คะแนน ได้รับมากที่สุด

เนื้อหาของหลักสูตร	ระดับความรู้ที่ได้รับ					
	0	1	2	3	4	5
5.1.การฝึกอบรม
5.1.1.การพัฒนารูปแบบการผลิต
5.1.2.การเกษตรผสมผสาน
5.1.3.การขยายพันธุ์ไม้ผล
5.1.4.การเพาะเห็ด
5.1.5.การบริหารจัดการกลุ่ม
5.1.6.การบริหารจัดการทุนและธุรกิจชุมชน
5.1.7.การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชน
5.2.การศึกษาดูงาน
5.2.1.การเกษตรผสมผสาน
5.2.2.การแปรรูปผลผลิต
5.2.3.กลุ่มผู้ใช้น้ำ
5.2.4.กลุ่มออมทรัพย์
5.2.5.กลุ่มทอผ้า
5.2.6.กลุ่มสตรี
5.2.7.กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า
5.2.8.กลุ่มจักสาน

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานทางสังคม

6). ท่านมีตำแหน่งใดบ้าง ดังนี้

- 1. ผู้นำหมู่บ้าน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล เป็นต้น
- 2. ตำแหน่งในองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เช่น ประธานกรรมการ สมาชิก
- 3. หัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ เช่น ประธานกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น
- 4. สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ เช่น อสม. , แม่บ้าน , ออมทรัพย์ เป็นต้น
- 5. อื่น ๆ (ระบุ)

7). ท่านอาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการฟื้นฟูฯ มาเป็นระยะเวลา.....ปี

8). ท่านได้รับการสนับสนุนจากโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ฯ ในเรื่องใดบ้าง ดังต่อไปนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 8.1. การขุดสระเก็บน้ำ ขนาด 1260 ลบ.ม.
- 8.2. การขยายสระเดิม
- 8.3. ถนนทางลำเลียง
- 8.4. กิ่งพันธุ์ไม้ผล
- 8.5. สินเชื่อคอกเบี้ยต่ำ
- 8.6. งบประมาณสำหรับการจัดการ
- 8.7. ความรู้ทางวิชาการ
- 8.8. การฝึกอบรม
- 8.9. การศึกษาดูงาน

ตอนที่ 3 ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

9.) อาชีพหลัก (ตอบได้เพียง 1 ข้อ)

- 1.ทำนา
- 2.ทำไร่ ระบุ.....
- 3.เลี้ยงสัตว์ ระบุ.....
- 4.ทำสวนไม้ผล ระบุ.....
- 5.ทำสวนผัก ระบุ.....
- 6.ทอผ้า
- 7.อื่น ๆ ระบุ.....

10.) อาชีพรอง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 10.1.ทำนา
 10.2.ทำไร่ ระบุ.....
 10.3.เลี้ยงสัตว์ ระบุ.....
 10.4.ทำสวนไม้ผล ระบุ.....
 10.5.ทำสวนผัก ระบุ.....
 10.6.ทอผ้า
 10.7.ค้าขาย
 10.8.รับจ้าง
 10.9.อื่น ๆ ระบุ.....

11.) จำนวนแรงงานที่ทำการเกษตรในครอบครัว.....คน

12.) รายได้ในรอบปีที่ผ่านมา

12.1.รายได้จากภาคเกษตร

กิจกรรม	ผลผลิตรวม (หน่วย)	ราคาเฉลี่ย (บาท/หน่วย)	รวมเป็นเงิน บาท/ปี
12.1.1.ทำนา
12.1.2.ทำสวน (ระบุ).....
.....
12.1.3.ทำไร่ (ระบุ).....
.....
12.1.4.เลี้ยงสัตว์ (ระบุ).....
.....
12.1.5.เลี้ยงปลา (ระบุ).....
.....
12.1.6.อื่น ๆ (ระบุ).....
.....
รวม		

12.2. รายได้จากนอกภาคเกษตร

กิจกรรม	ระยะเวลา เดือน/ปี	รายได้ บาท/เดือน	รวมเป็นเงิน บาท/ปี
12.2.1.เงินเดือนประจำ ระบุ.....
12.2.2.ค้าขาย
12.2.3.รับจ้าง ระบุ.....
12.2.4.หัตถกรรม ระบุ.....
12.2.5.อื่น ๆ ระบุ.....
รวม	

13.) รายจ่ายในรอบปีที่ผ่านมา

13.1. รายจ่ายด้านการเกษตร

พันธุ์พืช	จำนวน.....	บาท/ปี
พันธุ์สัตว์	จำนวน.....	บาท/ปี
ปุ๋ย	จำนวน.....	บาท/ปี
ยารักษาแมลง	จำนวน.....	บาท/ปี
ค่าจ้างแรงงาน	จำนวน.....	บาท/ปี
ค่าขนส่ง	จำนวน.....	บาท/ปี
อื่น ๆ (ระบุ).....	จำนวน.....	บาท/ปี
รวม.....		บาท/ปี

13.2. รายจ่ายด้านการบริโภคในครัวเรือน

อาหาร	จำนวน.....	บาท/ปี
เสื้อผ้า	จำนวน.....	บาท/ปี
ยารักษาโรค	จำนวน.....	บาท/ปี
เครื่องประดับ	จำนวน.....	บาท/ปี
ซ่อมแซมที่อยู่อาศัย	จำนวน.....	บาท/ปี
ค่าพาหนะ	จำนวน.....	บาท/ปี
อื่น ๆ (ระบุ).....	จำนวน.....	บาท/ปี
รวม.....		บาท/ปี

13.3. รายจ่ายด้านงานพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียม/ประเพณี/วัฒนธรรม

งานแต่งงาน	จำนวน.....บาท/ปี
งานศพ	จำนวน.....บาท/ปี
งานปีใหม่	จำนวน.....บาท/ปี
งานบุญต่างๆ	จำนวน.....บาท/ปี
อื่น ๆ (ระบุ).....	จำนวน.....บาท/ปี
	รวม.....บาท/ปี

14.) หนี้สิน

14.1. 0 ไม่มี 1 มี

14.2. ถ้ามีปัจจุบันท่านมีหนี้สิน จำนวน บาท

14.3. โดยท่านกู้จากแหล่งเงิน ดังต่อไปนี้

1. ธกส กู้เพื่อ
2. สหกรณ์การเกษตร กู้เพื่อ.....
3. กองทุนหมู่บ้าน กู้เพื่อ.....
4. กขคจ. กู้เพื่อ.....
5. กลุ่มออมทรัพย์ กู้เพื่อ.....
6. อื่น ๆ (ระบุ).....กู้เพื่อ.....

15.) ท่านถือครองที่ดินในเขตพื้นที่โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูป

ที่ดินจังหวัดมุกดาหาร จำนวน แปลง ดังนี้

ที่ดินที่ได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.4-01 แล้ว จำนวน แปลง
เนื้อที่ ไร่ จำนวนเนื้อที่ทำการเกษตร ไร่

ที่ดินที่ยังไม่ได้รับเอกสารสิทธิ จำนวน แปลง
เนื้อที่ ไร่ จำนวนเนื้อที่ทำการเกษตร ไร่

ที่ดินอื่น ๆ (ระบุ) จำนวน แปลง
เนื้อที่ ไร่ จำนวนเนื้อที่ทำการเกษตร ไร่

รวมถือครองพื้นที่จำนวน.....ไร่

กิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม					
	0	1	2	3	4	5
18.4.การขุดสระน้ำสาธารณะ ขนาด 100,000 ลบ.ม.
18.4.1.การประชาสัมพันธ์
-การเข้าร่วมประชุมรับฟังการชี้แจง
-การให้ข้อมูล
18.4.2.การเสนอแผน
-การเข้าร่วมประชุมเสนอแผน
-การแสดงความคิดเห็น
18.4.3.การสำรวจความเหมาะสม
-การจัดหาพื้นที่ดำเนินการ
-การนำชี้สถานที่ก่อสร้าง
18.4.4.การสำรวจออกแบบ
-การกำหนดรูปแบบและขนาด
18.5.การขุดสระเก็บน้ำเพื่อการเกษตรผสมผสาน ขนาด 1,260 ลบ.ม.
18.5.1.การประชาสัมพันธ์
-การเข้าร่วมประชุมรับฟังการชี้แจง
18.5.2.การเสนอแผน
-การเข้าร่วมประชุมเสนอแผน
-การแสดงความคิดเห็น
18.5.3.การจัดทำแผน
-การจัดทำแผนการผลิตและกำหนดกิจกรรมต่อเนื่อง
18.5.4.การสำรวจความเหมาะสม
-การนำชี้สถานที่ก่อสร้าง
18.5.5.การสำรวจออกแบบ
-การกำหนดรูปแบบและขนาด
18.6.การขยายสระเก็บน้ำ ขนาด 6,000 ลบ.ม.
18.6.1.การประชาสัมพันธ์
-การเข้าร่วมประชุมรับฟังการชี้แจง

กิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม					
	0	1	2	3	4	5
18.11.2.การเสนอแผน
-การเข้าร่วมประชุมเสนอแผน
-การแสดงความคิดเห็น
18.11.3.การสำรวจความเหมาะสม
-การจัดหาสถานที่ก่อสร้าง
-การนำใช้สถานที่ก่อสร้าง

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายปราโมทย์ ยอดแก้ว
วัน เดือน ปีเกิด	18 กันยายน 2505
สถานที่เกิด	อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการศึกษา	สศ.บ. (ส่งเสริมการเกษตร) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ.2530
สถานที่ทำงาน	สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดอำนาจเจริญ อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ
ตำแหน่ง	เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน 6 (รักษาการในตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายบริหารงานปฏิรูปที่ดิน)